

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven onder auspiciën van het ministerie van Defensie

Jaargang 101

november/december 2008

Aflevering

10

INHOUD

Bijdragen

NAVO-vreemdelingen: “To reside or not to reside, that’s the question” over verdragsconforme uitleg van begrippen in nationale regelgeving door mr. Jarin Nijhof	289
---	-----

Bestuursrechtspraak

CRvB 26.06.2008	De onvoldoende onderbouwde ontheffing. Besluit tot ontheffing van opleiding onvoldoende onderbouwd. Beroep gegrond.	298
CGB 14.05.2008	Vaderschap en uitzending Het verzoek van een mannelijke militair van de Koninklijke Luchtmacht om tijdelijk te worden vrijgesteld van uitzending naar het buitenland wordt afgewezen. Hij dient vervolgens bij de Commissie Gelijke Behandeling het verzoek in om te beoordelen of defensie bij de afwijzing van zijn verzoek onderscheid heeft gemaakt bij de arbeidsvoorwaarden op grond van geslacht. De commissie oordeelt dat inderdaad een verboden onderscheid is gemaakt ten opzichte van de militair.	301

Binnengekomen reacties

Reactie op de bijdrage van Prof. Mr. G.A. Knoops, De vervolgbaarheid van Nederlandse militairen van de Task Force Uruzgan voor het Internationaal Strafhof, MRT 2008 door prof. mr. G.L. Coolen.....	311
--	-----

Jaarregister

Auteurs.....	312
Jurisprudentie:	
- strafrecht	313
- tuchtrecht	314
- bestuursrecht.....	314
- internationaal recht	316
Wettelijke bepalingen.....	317
Thematisch.....	317

NAVO-vreemdelingen: “To reside or not to reside, that’s the question” over verdragsconforme uitleg van begrippen in nationale regelgeving

door

MR. JARIN NIJHOF¹⁾

1. Inleiding

Gemeentelijk overheden weten soms niet goed hoe zij moeten omgaan met NAVO-vreemdelingen²⁾ die in hun gemeente wonen gedurende hun tijdelijke stationering in Nederland. Deze individuen genieten een bijzondere status vanwege hun tijdelijke plaatsing in Nederland. Enerzijds kunnen NAVO-vreemdelingen op grond van deze geprivilegieerde status niet in de gemeentelijke basisadministratie worden ingeschreven³⁾ en zijn zij vrijgesteld van de meeste gemeentelijke belastingen. Anderzijds nemen zij vaak wel actief deel aan het lokale (verenigings-)leven en verblijven zij soms lange tijd binnen de gemeentegrenzen. Sommige gemeenten beschouwen langdurig verblijvende NAVO-vreemdelingen daarom na verloop van tijd als reguliere inwoners van hun gemeente en slaan hen dienovereenkomstig aan voor alle geldende gemeentelijke belastingen.

Dit roept de vraag op aan welke regels gemeentelijke overheden zijn gebonden bij het heffen van gemeentelijke belastingen ten aanzien van NAVO-vreemdelingen. Om deze vraag te beantwoorden zal ik eerst kort het juridische kader van de fiscale positie van NAVO-vreemdelingen in Nederland bespreken. Vervolgens zal ik de praktijk schetsen aan de hand van een aantal uitspraken van de belastingrechter. Tot slot zal ik aan de hand van recente jurisprudentie antwoord geven op de probleemstelling.

2. Juridisch kader

In Nederland verblijven vele militairen en burgermedewerkers van verschillende buitenlandse krijgsmachten voor de uitoefening van de dienst. Ze vervullen een functie bij een NAVO-hoofdkwartier in Nederland⁴⁾ of zijn in Nederland gestationeerd op grond van een bilaterale overeenkomst.⁵⁾

Bij stationering van militairen en burgerpersoneel in het buitenland is er sprake van

¹⁾ Steller is hoofd Host Nation Division van the Netherlands Law Center, onderdeel van the Office of the Staff Judge Advocate, 21st Theater Sustainment Command, United States Army in Europe. Dit artikel is geschreven op persoonlijke titel en vertegenwoordigt niet noodzakelijkerwijs het standpunt van het Amerikaanse ministerie van Defensie of het Nederlandse ministerie van Defensie.

²⁾ De term NAVO-vreemdeling is ontleend aan het Nederlandse vreemdelingenrecht. De Vreemdelingen-circulaire 2000 onderscheidt geprivilegieerde NAVO-vreemdelingen (militairen die in dienst zijn van een buitenlandse krijgsmacht of internationaal militair hoofdkwartier en specifiek burgerpersoneel dat onder het Verdrag van Ottawa valt; zie noot 10) en niet-geprivilegieerde NAVO-vreemdelingen (burgerpersoneel in dienst van een buitenlandse krijgsmacht of internationaal militair hoofdkwartier, alsmede diens gezinsleden). Aan niet-geprivilegieerde NAVO-vreemdelingen wordt een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd verleend met de aantekening “*verblijf als NAVO-vreemdeling. (...)*”.

³⁾ Artikel 54 Besluit gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (Stb. 1994, 690).

⁴⁾ Bijv. Headquarters Allied Joint Force Command Brunssum (JFC HQ Brunssum) en Civil-Military Co-operation Centre of Excellence (CCOE) in Budel.

⁵⁾ Bijv. de Overeenkomst tussen Nederland en de Verenigde Staten van Amerika inzake Legering van Amerikaanse Troepen in Nederland (*Trb.* 1954, 120); paragraaf 4 van deze stationeringsovereenkomst bepaalt dat het NAVO-Statusverdrag van toepassing is op personeel dat op grond van deze overeenkomst in Nederland wordt gestationeerd.

conflicterende principes. Enerzijds is er de territoriale soevereiniteit van de ontvangende staat; het toelaten van een buitenlandse krijgsmacht behoeft daarom altijd de goedkeuring van de ontvangende staat⁶⁾. Deze goedkeuring geschiedt doorgaans in de vorm van een stationeringsovereenkomst. Anderzijds is er het belang van de militaire autoriteiten om toe te zien op de discipline en orde in het gastland en de regelgeving van de staat van herkomst toe te passen (het ‘recht van de vlag’ principe). Omdat de NAVO-lidstaten onderkennen dat het faciliteren van het ‘vrije’ verkeer van personeel en materiaal, alsmede het vereenvoudigen van administratieve problemen, essentieel is, met name in het licht van artikel 5 van het Noord-Atlantisch Verdrag⁷⁾, zagen zij aanleiding om een algemeen kader voor de rechtspositie van krijgsmachtspersoneel binnen de lidstaten vast te stellen. Dit resulteerde in 1951 in het ‘Verdrag tussen de Staten die partij zijn bij het Noord-Atlantische Verdrag, nopens de rechtspositie van hun krijgsmachten’⁸⁾ (hierna: NAVO-Statusverdrag). Later volgde hierop nog een uitbreiding in de vorm van het ‘Protocol nopens de rechtspositie van internationale militaire hoofdkwartieren, ingesteld uit hoofde van het Noord-Atlantisch Verdrag’ (het ‘Paris-Protocol’; ook Hoofdkwartierenprotocol genoemd).⁹⁾ De status van de meeste buitenlandse militairen in Nederland wordt door deze overeenkomsten bepaald.¹⁰⁾

Een van de inherente territoriale soevereine rechten van een staat is het heffen van belasting op het eigen grondgebied. NAVO-lidstaten hanteren echter verschillende belastingmethodes. Teneinde fiscaalrechtelijke problemen bij grensoverschrijdend verkeer zoveel mogelijk te voorkomen, zien artikel IX tot en met XIV van het NAVO-Statusverdrag op een aantal fiscale en economische voorzieningen.¹¹⁾ Voor deze beschouwing is alleen artikel X van belang.

Artikel X, eerste lid, van het NAVO-Statusverdrag luidt:

“1. Indien het onderworpen zijn aan enige vorm van belasting in de Staat van verblijf afhankelijk is van verblijf, van woonplaats of van ingezetenschap, worden voor de heffing van zodanige belasting de tijdvakken, gedurende welke een lid van een krijgsmacht of van een civiele dienst aanwezig is op het grondgebied van deze Staat uitsluitend uit hoofde van

⁶⁾ S. Lazareff, *Status of Military Forces under Current International Law*, Leiden 1971, p. 57.

⁷⁾ Artikel 5 luidt: “De Partijen komen overeen, dat een gewapende aanval tegen een of meer van haar in Europa of Noord-Amerika als een aanval tegen haar allen zal worden beschouwd; zij komen bijgevolg overeen, dat, indien zulk een gewapende aanval plaats vindt, ieder van haar de aldus aangevallen Partij of Partijen zal bijstaan, in de uitoefening van het recht tot individuele of collectieve zelfverdediging erkend in Artikel 51 van het Handvest van de Verenigde Naties, door terstond, individueel en in samenwerking met de andere Partijen, op te treden op de wijze, die zij nodig oordeelt - met inbegrip van het gebruik van gewapende macht - om de veiligheid van het Noord-Atlantisch gebied te herstellen en te handhaven (...).”

⁸⁾ Trb. 1953, 10.

⁹⁾ Trb. 1953, 11.

¹⁰⁾ Militairen die geplaatst zijn bij diplomatieke vertegenwoordigingen vallen doorgaans onder het Verdrag van Wenen inzake het diplomatiek verkeer (Trb. 1962, 101). Op de staf van NATO Consultation of Command and Control Agency (NC3A) in Den Haag en NATO Airborne Early Warning & Control Programme Management Agency (NAPMA) in Brunssum is het ‘Verdrag nopens de rechtspositie van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie, van de nationale vertegenwoordigers bij haar organen en van haar internationale staf’ (‘Verdrag van Ottawa’) (Trb. 1953, 9) van toepassing. De stafleden van deze NAVO-onderdelen hebben een rechtspositie die overeenkomt met die van een internationale organisatie. In dit artikel zal ik mij beperken tot de reikwijdte van het NAVO-statusverdrag en het aanvullende Paris-Protocol.

¹¹⁾ Het Paris-Protocol verwijst in meerdere artikelen, waaronder artikel IV en artikel VII, naar deze bepalingen van het NAVO-Statusverdrag.

zijn hoedanigheid van lid van een zodanige krijgsmacht of civiele dienst, niet beschouwd als tijdvakken van verblijf of van woonplaats aldaar, noch beschouwd verandering van verblijf, van woonplaats of van ingezetenschap te weeg te brengen.

Leden van een krijgsmacht of van een civiele dienst zijn in de Staat van verblijf vrijgesteld van belastingen op het salaris en de emolumenten, welke aan hen in die hoedanigheid worden uitbetaald door de Staat van herkomst, alsmede van belastingen op roerende lichamelijke zaken, waarvan de aanwezigheid in de Staat van verblijf uitsluitend voortvloeit uit de tijdelijke aanwezigheid aldaar van deze leden."

Omdat artikel X naar zijn inhoud een ieder verbindend is, heeft het rechtstreekse werking conform artikel 93 jo. artikel 94 van de Grondwet.¹²⁾

Het is opmerkelijk dat artikel X, eerste lid, niet voorziet in een vrijstelling van gezinsleden. Tijdens de onderhandelingen over de totstandkoming van het NAVO-Statusverdrag is besloten om gezinsleden niet onder de vrijstelling van artikel X, eerste lid, eerste volzin, te laten vallen omdat zij, hoewel zij doorgaans het hoofd van het gezin volgen, niet op het grondgebied van de ontvangende staat verblijven vanwege de uitoefening van de dienst.¹³⁾ Met betrekking tot de tweede volzin werd aangenomen dat gezinsleden theoretisch gezien geen salaris of ander inkomen hebben.¹⁴⁾ Het NAVO-Statusverdrag bepaalt echter niets over de (on)mogelijkheid om belastingen waarvan het lid van een krijgsmacht of van een civiele dienst is vrijgesteld af te wentelen op gezinsleden. Hoewel een dergelijke afwenteling door de Nederlandse overheid in strijd zou kunnen zijn met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur¹⁵⁾ alsook met de geest van het NAVO-Statusverdrag, kan dit toch als een lacune worden beschouwd.

Artikel X, eerste lid, van het NAVO-Statusverdrag spreekt overigens van "enige vorm van belasting". Het ziet dus niet op heffingen die verband houden met diensten.¹⁶⁾ Dit betekent dat NAVO-vreemdelingen niet zijn uitgezonderd van bijvoorbeeld afvalstoffenheffing en rioolbelasting, omdat deze feitelijk zien op een vergoeding voor geleverde diensten.

3. De praktijk

3.1. Hondenbelasting

Het is nooit ter discussie gesteld dat het salaris dat NAVO-vreemdelingen van de krijgsmacht of het militaire hoofdkwartier ontvangen, vrijgesteld is van Nederlandse inkomstenbelasting. Wel is de toepassing van de tweede volzin van artikel X, lid 1, van het NAVO-Statusverdrag ten aanzien van de heffing van gemeentelijke hondenbelasting onderwerp van geschil geweest. De Hoge Raad heeft zich hierover bij arrest van 3 november 1982¹⁷⁾ uitgesproken.

¹²⁾ Artikel 93 GW luidt: "Bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties, die naar haar inhoud een ieder kunnen verbinden, hebben verbindende kracht nadat zij zijn bekendgemaakt"; Artikel 94 GW luidt: "Binnen het Koninkrijk geldende wettelijke voorschriften vinden geen toepassing, indien deze toepassing niet verenigbaar is met een ieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties". Zie in dit verband ook artikel 243 Gemeentewet: "In de gevallen waarin het volkenrecht (...) daartoe noodzaakt, wordt vrijstelling van gemeentelijke belastingen verleend".

¹³⁾ Lazareff, 1971, p. 394 - 396.

¹⁴⁾ Lazareff, 1971, p. 395.

¹⁵⁾ Afdeling 3.2. van de Algemene wet bestuursrecht.

¹⁶⁾ Lazareff, 1971, p. 399.

¹⁷⁾ HR 3 november 1982, BNB 1983/5.

De zaak betrof een Duitse militair die gestationeerd was bij het Internationaal Militair Hoofdkwartier AFCENT te Brunssum.¹⁸⁾ Tijdens zijn stationering hield hij een hond, waarop hij door de gemeente Heerlen werd aangeslagen voor hondenbelasting. In cassatie stelde het Hoofd van het bureau belastingen van de gemeente Heerlen dat belanghebbende zich in casu niet kon beroepen op de tweede volzin van artikel X, lid 1, van het NAVO-Statusverdrag omdat de aanwezigheid van belanghebbendes hond niet uitsluitend voortvloeide uit zijn tijdelijke plaatsing in Nederland: hij was immers niet verplicht zijn hond naar Nederland mee te nemen en het was zelfs denkbaar dat hij de hond eerst had verkregen nadat hij zich hier te lande had gevestigd.

De Hoge Raad oordeelde echter dat de vrijstellingsregeling in de tweede volzin van artikel X, lid 1, van het NAVO-Statusverdrag wel degelijk van toepassing was. De Hoge Raad stelde dat het aantrekkelijke van het houden van een hond gelegen kan zijn in de omstandigheid dat men zijn hond bij zich heeft, maar ook gelegen kan zijn in de functie die men de hond heeft toebedeeld, zoals het bewaken van het erf. De enige reden voor de aanwezigheid van belanghebbendes hond in het onderhavige jaar in Nederland was derhalve gelegen in de omstandigheid dat belanghebbende zelf in Nederland was. Op grond hiervan oordeelde de Hoge Raad dat de Duitse militair op grond van artikel X, lid 1, tweede volzin, van het NAVO-Statusverdrag van de hondenbelasting was vrijgesteld.

3.2. Onroerende-zaakbelasting

Onroerend goed is van oudsher aan belasting onderhevig geweest. Tot 1970 kende Nederland de personele belasting: een directe belasting geheven op de woning en de inboedel. In 1970 werd de onroerend-goedbelasting geïntroduceerd als een soort vervanger van de personele belasting.¹⁹⁾ Na de invoering van Boek 3 van het Burgerlijk Wetboek, waarbij het begrip ‘goederen’ in ‘zaken’ werd gewijzigd, werd de onroerend-goedbelasting dienovereenkomstig omgedoopt tot onroerende-zaakbelasting. Hoewel de rechter zich niet vaak over dit onderwerp heeft hoeven uitspreken, volgt uit de relevante jurisprudentie dat de onroerende-zaakbelasting niet wordt gezien als een belasting die afhankelijk is van verblijf, van woonplaats of van ingezetenschap.

3.2.1. De toepasselijkheid van artikel X, eerste lid, NAVO-Statusverdrag

Tot voor enkele jaren had de Hoge Raad zich slechts één maal uitgesproken over belastingheffing ten aanzien van onroerende goederen die een NAVO-vreemdeling in gebruik heeft. In 1961 oordeelde de Hoge Raad ten aanzien van een Amerikaanse officier die in Nederland gestationeerd was dat de aan hem opgelegde aanslag in personele belasting niet het rechtstreekse gevolg was van zijn verblijf in Nederland, maar van de omstandigheid, dat hij in Nederland een woning in gebruik had.²⁰⁾ De Hoge Raad erkende weliswaar dat de Amerikaanse strijdkrachten zodanige officieren niet in kampementen legerden, maar oordeelde dat een officier als regel onderkomen in een hotel of pension zou zoeken, en dat zijn stationering geenzins medebrenging van zijn familie nodig maakte. De Hoge Raad oordeelde dat de aanslag daarom geoorloofd was omdat “(..) de omstandigheid dat belangh. met zijn gezin een woning in Nederland heeft betrokken een gevolg is te achten van zijn besluit om zijn gezin naar Nederland mede te nemen, of te doen overkomen en in de persoonlijke sfeer ligt, zodat de litigieuze aanslag ook niet als een indirect een gevolg van zijn verblijf hier te

¹⁸⁾ Tegenwoordig Headquarters Allied Joint Force Command Brunssum.

¹⁹⁾ Dölle, Elzinga, Engels, Handboek van het Nederlands gemeenterecht, Kluwer 2004, p. 595.

²⁰⁾ HR 8 november 1961, BNB 1962/2.

lande als lid van een krijgsmacht kan worden aangemerkt”.

Hoewel deze opvatting geen recht meer doet aan de huidige tijdgeest – zeker in het licht van het eerder besproken arrest van 3 november 1982 waarin de Hoge Raad zelfs het meebrengen van een huisdier als normale zaak erkent – geeft het arrest uit 1961 wel aan dat de Hoge Raad een enge uitleg pleegt te geven aan de reikwijdte van artikel X, eerste lid, van het NAVO-Statusverdrag.

De Hoge Raad heeft zich sindsdien lange tijd niet meer hoeven uitspreken over de heffing van onroerende-zaakbelasting ten aanzien van NAVO-vreemdelingen. Wel hebben lagere rechters zich met enige regelmaat over de kwestie gebogen, waarbij de toon werd gezet door een uitspraak van het Hof 's-Hertogenbosch uit 1977²¹⁾ betreffende een officier van de Belgische Strijdkrachten die was gestationeerd bij het Internationaal Militair Hoofdkwartier AFCENT te Brunssum. Het Hof oordeelde in deze zaak dat het onderworpen zijn aan onroerend-goedbelasting “(..) afhankelijk is van het feitelijk gebruik, onverschillig of de gebruiker al dan niet hier te lande verblijf houdt, woonplaats heeft of ingezetene is; (...) dat hieraan de omstandigheid dat het feitelijk gebruiken van woningen veelal met verblijf samengaat, niet kan afdoen, aangezien ook bij gebreke aan zodanig samengaan de onroerend-goedbelasting wordt geheven, en aldus de afhankelijkheid in de zin van artikel X, lid 1, niet kan worden gesteld”.

Het hof was dus van mening dat artikel X niet van toepassing was omdat belanghebbende de onroerend-goedbelasting op grond van het feitelijk gebruik verschuldigd was, en niet op grond van het verblijf.

Sindsdien zijn er meerdere gelijkkluidende uitspraken geweest.²²⁾ Hoewel deze interpretatie ogenschijnlijk indruist tegen de strekking van de tekst van Artikel X van de NAVO-Statusverdrag²³⁾ – de NAVO-vreemdeling maakt immers juist gebruik van de huisvesting in Nederland vanwege zijn tijdelijke plaatsing in Nederland en zodoende is het zodanige gebruik van de huisvesting, en daarmee ook de belasting van dat gebruik, onlosmakelijk verbonden met diens verblijf in Nederland – heeft zij tot op heden stand gehouden.²⁴⁾

3.2.2. Nationale regelgeving

Volgens de Nederlandse rechtspraak valt de onroerende-zaakbelasting terzake van het gebruikersrecht dus niet rechtstreeks onder de werking van artikel X, eerste lid, van het NAVO-Statusverdrag. Toch heeft de Nederlandse wetgever wel erkend dat vrijstelling van bepaalde gemeentelijke belastingen in bepaalde gevallen toch geboden kan zijn. Hierbij kan worden gedacht aan gevallen die niet rechtstreeks onder de werking van een internationale overeenkomst vallen, maar waarvoor in samenhang daarmee op grond van het volkenrecht of het internationale gebruik een vrijstelling gerechtvaardigd is. Op deze gevallen ziet de Regeling diplomatieke en internationale vrijstellingen gemeentelijke belastingen

²¹⁾ Hof 's-Hertogenbosch 2 september 1977, rolnr. 403/1976.

²²⁾ Bijv. Hof 's-Gravenhage 2 december 2003, BB 2005, p. 263; Hof 's-Hertogenbosch 27 januari 2005, LJV AS7576; Hof 's-Hertogenbosch 23 november 2006, LJV BC7260.

²³⁾ Vgl. Lazareffs beschouwing over het standpunt van de Franse delegatie tijdens de Travaux Préparatoires van het NAVO-statusverdrag dat “ *the text of Article X did not apply to taxation levied on occupied premises*” (Lazareff, 1971, p. 396).

²⁴⁾ Een van de cassatiemiddelen tegen de uitspraak van het Hof 's-Hertogenbosch van 27 januari 2005 was gericht tegen het oordeel van het Hof “(..) dat de onderhavige belasting geen belasting is waaraan belanghebbende is onderworpen uit hoofde van verblijf, van woonplaats of ingezetenschap als bedoeld in artikel X, lid 1, van het NAVO-Statusverdrag”. De Hoge Raad heeft ten aanzien van dit cassatiemiddel recentelijk (kortweg) geoordeeld “(..) dat het Hof op goede gronden een juiste beslissing heeft gegeven” (HR 6 juni 2008, LJV BD3159, ro. 3.4.).

1997²⁵) (hierna: de Regeling). Deze Regeling is een uitwerking van artikel 243 van de Gemeentewet.²⁶)

Op grond van artikel 5 van de Regeling zijn leden van de krijgsmacht, een civiele dienst en hun gezinsleden als bedoeld in artikel I, eerste lid, letters a, b, en c van het NAVO-Statusverdrag vrijgesteld van een aantal gemeentelijke belastingen, zoals de heffing van onroerende-zaakbelastingen ter zake van het gebruikersrecht. Het tweede lid van artikel 5 stelt echter:

“Personen die Nederlander zijn, en personen die in Nederland duurzaam verblijf houden, zijn van de vrijstelling, genoemd in het eerste lid, uitgezonderd”.

3.2.3. Duurzaam verblijf

Tot voor kort was de geldende rechtspraak dat NAVO-vreemdelingen duurzaam verblijf in Nederland hielden als zij meer dan tien jaar in Nederland verbleven en niet de intentie toonden Nederland binnen afzienbare tijd te verlaten.²⁷) De termijn van tien jaar was gebaseerd op de termijn die het ministerie van Buitenlandse Zaken hanteert ten opzichte van administratief, technisch en bedienend personeel van diplomatieke vertegenwoordigingen zoals bedoeld in artikel 37, tweede lid, van het Verdrag van Wenen inzake diplomatiek verkeer.²⁸) Voor dit personeel geldt dat zij na tien jaar in Nederland werkzaam te zijn geweest door het ministerie van Buitenlandse Zaken als ‘duurzaam verblijf houdend’ in Nederland worden beschouwd.²⁹)

4. Recente jurisprudentie

4.1. Uitspraak Hof ‘s-Hertogenbosch van 12 februari 2008

De uitspraak van de meervoudige belastingkamer van het Gerechtshof van ‘s-Hertogenbosch op 12 februari 2008³⁰) kondigde een omslag aan ten aanzien van deze zienswijze. In de onderhavige zaak was een Amerikaans staatsburger op 31 maart 2005 door de gemeentelijke heffingsambtenaar aangeslagen voor onroerende-zaakbelastingen ter zake van het gebruikersrecht. De echtgenote van belanghebbende was ook Amerikaans staatsburger en was sinds 1989 full-time aangesteld als lerares bij de AFNORTH International School in Brunssum.³¹) Belanghebbende en zijn echtgenote woonden sinds 1989 in Nederland en waren sinds hun aankomst in Nederland niet aangeslagen voor onroerende-zaakbelastingen

²⁵) Ministeriële regeling van 20 december 1996 (*Stcrt.* 1996, 249, p. 14), laatstelijk gewijzigd bij ministeriële regeling van 17 maart 2004 (*Stcrt.* 2004, 58, p. 12).

²⁶) Artikel 243 Gemeentewet luidt *“In de gevallen waarin het volkenrecht dan wel, naar het oordeel van Onze Minister en Onze Minister van Financiën, het internationale gebruik daartoe noodzaakt, wordt vrijstelling van gemeentelijke belastingen verleend. Onze genoemde Ministers kunnen gezamenlijk ter zake nadere regels stellen”.*

²⁷) Bijvoorbeeld Hof ‘s-Gravenhage 2 december 2003, rolnr. 00/01177; Hof ‘s-Hertogenbosch 27 januari 2005, *LJN* AS7576; Hof ‘s-Hertogenbosch 23 november 2006, *LJN* BC7260.

²⁸) *Trb.* 1962, 101.

²⁹) Zie de toelichting die met betrekking tot artikel 3 is opgenomen in de ‘Circulaire over de Regeling diplomatieke en internationale vrijstellingen gemeentelijke belastingen 1997’ die de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken op 25 maart 1997 aan alle Nederlandse gemeenten heeft verzonden (te vinden op http://www.vng.nl/Documenten/Extranet/Marz/BEL/vrijstellingen_bzk_diplomatiek_2001.pdf).

³⁰) Hof ‘s-Hertogenbosch 12 februari 2008, *LJN* BC9201.

³¹) Zij is als zodanig een ‘lid van een civiele dienst’ in de zin van artikel I, eerste lid onder b van het NAVO-Statusverdrag en haar echtgenoot ‘gezinslid’ als bedoeld in van artikel I, eerste lid onder c van het NAVO-Statusverdrag.

ter zake van het gebruikersrecht. De gemeentelijke heffingsambtenaar was op grond van de geldende rechtspraak echter van oordeel dat belanghebbende, aangezien hij meer dan tien jaar in Nederland verbleef, duurzaam verblijf hield in Nederland en dat hij dientengevolge aangeslagen mocht worden voor onroerende-zaakbelasting ter zake van het gebruikersrecht. Aldus geschiedde bij besluit van 31 maart 2005.³²⁾

In haar uitspraak op het beroep van belanghebbende oordeelde de Rechtbank van Maastricht in lijn met de eerdere rechtelijke uitspraken: *“Nu eisers echtgenote en eiser sedert 1989 onafgebroken hier te lande verblijf houden en niet is gesteld of gebleken dat zij op 1 januari 2005 de intentie hadden Nederland binnen afzienbare tijd te verlaten, is de rechtbank van oordeel dat zij toen duurzaam in Nederland verblijf hielden, zodat de Regeling niet op hen van toepassing is”*.³³⁾

NAVO-vreemdelingen die meer dan tien jaar in Nederland verbleven, leken hiermee overgeleverd aan de gratie van lagere overheden voor wat betreft de duur van de vrijstelling van gemeentelijke belastingen. Een dergelijke ruime interpretatievrijheid voor gemeentelijke heffingsambtenaren zou NAVO-lidstaten impliciet ertoe nopen om de stationering van de leden van haar krijgsmacht, leden van haar civiele dienst en hun gezinsleden in Nederland in alle gevallen te beperken tot tien jaar, ongeacht of dit ook wenselijk is uit operationele en/of personeelstechnische overwegingen.³⁴⁾ Dit leek in te druisen tegen de geest van het NAVO-Statusverdrag, dat immers nergens een tijdsbeperking aan de duur van de status stelt.

Het is op zich niet verwonderlijk dat in artikel 5 van de Regeling een bepaling betreffende ‘duurzaam verblijf’ is opgenomen. Artikel I, eerste lid onder b van het NAVO-Statusverdrag stelt immers dat personen in de Staat waarin de krijgsmacht zich bevindt niet geacht worden tot de ‘civiele dienst’ te behoren indien zij *“(...) aldaar hun verblijfplaats plegen te hebben (...)”*. Op basis van deze definitie vallen personen die duurzaam in een ontvangende staat verblijven dus *sowieso* niet onder de categorie ‘lid van haar civiele dienst’ en kunnen als zodanig dus geen geprivilegieerde status aan het NAVO-Statusverdrag ontlenen.³⁵⁾ Omdat de Regeling de systematiek van het NAVO-Statusverdrag volgt, is het dan ook begrijpelijk dat deze personen ook geen vrijstelling dienen te kunnen ontlenen aan de Regeling.

Het Hof bleek gevoelig voor dit argument en oordeelde in zijn uitspraak in hoger beroep van 12 februari 2008: *“De Staat is – in al zijn onderdelen – gebonden aan de door hem gesloten verdragen. Wanneer de opsteller van de Regeling dan ook opmerkt dat de in de Regeling gebruikte termen moeten worden uitgelegd conform de betekenis die zij hebben in de betreffende verdragen, is die opmerking in zoverre overbodig, dat ook zonder deze opmerking de regeling verdragsconform dient te worden geïnterpreteerd. Dit houdt in, dat (...) ook voor militaire vrijstellingen moet worden aangenomen dat de gebruikte termen in*

³²⁾ De gemeentelijke heffingsambtenaar heeft in de onderhavige procedure overigens niet gemotiveerd waarom hij belanghebbende eerst in 2005 heeft aangeslagen voor deze gemeentelijke belasting en niet reeds in 2000, het jaar waarin belanghebbende reeds langer dan tien jaar in Nederland verbleef.

³³⁾ Rechtbank Maastricht 22 augustus 2006, L/JN AY9983.

³⁴⁾ Vgl. Lazareff, 1971, p. 94.

³⁵⁾ Te denken valt bijvoorbeeld aan een Amerikaanse burger die reeds om persoonlijke redenen in Nederland woont, direct vóórafgaande aan diens stationering in Nederland als lid van de civiele dienst; Vgl. W.T Anderson en F. Burckhardt, in: D. Fleck (ed.), *The Handbook of the Law of Visiting Forces*, Oxford, 2001, p. 57: *“Arguably anyone who is already living outside [his] native country does not need these privileges, because he has voluntarily subjected himself to the culture and legal order of the receiving state. Furthermore, an interpretation of this kind also corresponds to the wording that the [...] personnel concerned must be ‘accompanying’ the force of a contracting state.”*

overeenstemming zijn met het toepasselijke verdrag. Met andere woorden: voor de toepassing van de militaire vrijstelling moet het begrip “duurzaam verblijf” worden uitgelegd conform het NAVO-Statusverdrag.”

Voorts was het Hof van mening “ (...) dat de woorden “verblijfplaats plegen te hebben”³⁶⁾ dezelfde betekenis hebben als de woorden “duurzaam verblijf houden”³⁷⁾. Dit brengt mee, dat zolang belanghebbendes echtgenote onderdeel uitmaakt van de civiele dienst van de Amerikaanse krijgsmacht in Nederland, zij geacht wordt niet duurzaam verblijf te houden in Nederland, ook niet indien haar verblijf de periode van 10 jaar overschrijdt”.

Met haar uitspraak brak het Hof dus met de tot dusver geldende rechtsopvatting betreffende de interpretatie van het begrip ‘duurzaam verblijf’ in het kader van de Regeling.

4.2. Arresten van de Hoge Raad van 6 juni 2008

Uit een viertal arresten die de Hoge Raad op 6 juni 2008 heeft gewezen, blijkt dat de uitspraak van het Hof ’s-Hertogenbosch van 12 februari 2008 geen toevalstreffer was. In de vier onderhavige zaken waren een gezinslid van een onderwijzeres van de AFNORTH International School in Brunssum³⁸⁾, een Britse burgermedewerker van Headquarters Allied Joint Force Command Brunssum³⁹⁾, een Duitse burgermedewerker van NAPMA⁴⁰⁾ en een Britse burgermedewerker van NAPMA⁴¹⁾ aangeslagen voor onroerende-zaakbelasting ter zake van het gebruikersrecht. In zijn arresten bekrachtigt de Hoge Raad de interpretatie zoals het Hof van ’s-Hertogenbosch deze gaf in zijn uitspraak van 12 februari 2008.

De Hoge Raad overweegt: “De Regeling beoogt blijkens haar inhoud en de daarop gegeven toelichting uitvoering te geven aan het internationale gebruik, zoals dat voortvloeit uit verdragen en uit (zetel-)overeenkomsten die Nederland heeft gesloten met internationale organisaties die zich in Nederland hebben gevestigd. Dat brengt mede dat de in de Regeling vermelde begrippen dienen te worden uitgelegd overeenkomstig de betekenis die zij hebben in die verdragen en overeenkomsten, zoals ook in de toelichting bij de Regeling is vermeld. Daaraan hebben de in artikel 243 van de Gemeentewet bedoelde bewindslieden inhoud gegeven door de beslissing dienaangaande over te laten aan de Minister van Buitenlandse Zaken, die namens de Nederlandse Staat is betrokken bij de totstandkoming en naleving van de in de Regeling genoemde verdragen en (zetel-)overeenkomsten met internationale organisaties, alsmede is aangewezen als eerstverantwoordelijke voor de contacten met die organisaties en om bemiddelend op te treden in geval van problemen van de organisaties met overheden in Nederland.”⁴²⁾

Voorts stelt de Hoge Raad: “Het vorenstaande brengt mee dat belanghebbende erop mag vertrouwen dat de heffingsambtenaar hem vrijstelling van onroerendezaakbelasting wegens het gebruik van de onroerende zaak verleent in het geval dat de Minister van Buitenlandse Zaken in overeenstemming met het voorgaande bepaalt dat zijn echtgenote niet duurzaam verblijf houdt in Nederland.”⁴³⁾

³⁶⁾ Begrip gebruikt in artikel I, eerste lid onder b, NAVO-Statusverdrag.

³⁷⁾ Begrip gebruikt in artikel 5, tweede lid, Regeling diplomatieke en internationale vrijstellingen gemeentelijke belastingen 1997.

³⁸⁾ HR 6 juni 2008, *LJN* BD3159.

³⁹⁾ HR 6 juni 2008, nr. 43787.

⁴⁰⁾ HR 6 juni 2008, *LJN* BD3187.

⁴¹⁾ HR 6 juni 2008, nr. 43789.

⁴²⁾ HR 6 juni 2008, *LJN* BD3159, r.o. 3.5.6.

⁴³⁾ HR 6 juni 2008, *LJN* BD3159, r.o. 3.5.7.

Tenzij de minister van Buitenlandse Zaken anders bepaalt, wordt een functionaris van een internationale organisatie dus verondersteld niet duurzaam in Nederland te verblijven.

5. Conclusie

De recente arresten van de Hoge Raad onderstrepen dat gemeentelijke overheden geen ‘carte blanche’ hebben bij het uitoefenen van de aan hen toebedeelde discretionaire bevoegdheden. Zij zijn voor wat betreft het heffen van gemeentelijke belastingen ten aanzien van NAVO-vreemdelingen niet alleen gebonden aan internationale verdragen alsmede de Nederlandse regelgeving en de daarin opgenomen begrippen, maar moeten deze begrippen ook verdragsconform uitleggen en toepassen. In lijn hiermee is het niet aan de gemeentelijke heffingsambtenaar, maar aan de minister van Buitenlandse Zaken om te beoordelen of een persoon in het licht van de Regeling diplomatieke en internationale vrijstellingen gemeentelijke belastingen 1997 al dan niet duurzaam verblijf houdt in Nederland. Aangezien de minister van Buitenlandse Zaken de limitatieve termijn van tien jaar uitsluitend toepast bij specifiek administratief, technisch en bedienend personeel van diplomatieke vertegenwoordigingen zoals bedoeld in artikel 37, tweede lid, van het Verdrag van Wenen inzake diplomatiek verkeer, houdt dit feitelijk in dat functionarissen van internationale organisaties niet als duurzaam verblijvend worden aangemerkt.

Centrale Raad van Beroep

26 juni 2008
 06/6711 MAW
 LJN: BD6267

Voorzitter: G.P.A.M. Garvelink-Jonkers; *leden:* J.G. Treffers en M.C. Bruning.

De onvoldoende onderbouwde ontheffing.

Een korporaal der mariniers, op eigen verzoek geplaatst in de opleiding tot instructeur Fysieke Training en Sport, wordt uit de opleiding ontheven 'wegens onvoldoende ontwikkeling op houdingsaspecten'. Als hij tegen dit (na bezwaar gehandhaafde) besluit beroep instelt, verklaart de eerste rechter het beroep ongegrond. In hoger beroep vernietigt de Centrale Raad van Beroep deze uitspraak echter en verklaart het beroep alsnog gegrond. Naar het oordeel van de Raad is de ontheffing van de opleiding onvoldoende onderbouwd.

(Ontheffing opleiding; motiveringsbeginsel)

UITSpraak

op het hoger beroep van A. (hierna: appellant) tegen de uitspraak van de rechtbank 's-Gravenhage van 13 oktober 2006 (hierna: aangevallen uitspraak),
 in het geding tussen appellant en de Commandant der Zeestrijdkrachten (hierna: commandant).

I. Procesverloop

Appellant heeft hoger beroep ingesteld.

De commandant heeft een verweerschrift ingediend.

Het onderzoek ter zitting heeft plaatsgevonden op 23 mei 2008. Appellant heeft zich laten vertegenwoordigen door

mr. M.A. Billiet-de Jonge, advocaat te Woerden. De commandant heeft zich laten vertegenwoordigen door mr. J. Legein, werkzaam bij het ministerie van Defensie.

II. Overwegingen

1. Voor een uitgebreidere weergave van de in dit geding van belang zijnde feiten en omstandigheden wordt verwezen naar de aangevallen uitspraak. De Raad volstaat met het volgende.

1.1. Appellant, destijds korporaal der mariniers algemeen, is in mei 2004 op zijn verzoek geplaatst in de opleiding tot instructeur Fysieke Training en Sport. Kort voor de afronding van die opleiding, in mei 2005, is appellant mondeling meegedeeld dat hij uit die opleiding is ontheven wegens onvoldoende ontwikkeling op houdingsaspecten. Deze mededeling is schriftelijk bevestigd bij besluit van 11 juli 2005. De commandant heeft dit besluit, na bezwaar, gehandhaafd bij het bestreden besluit van 16 januari 2006. Daarbij is overwogen dat ontheffing in het belang van de dienst is, omdat na een reeks van klachten over en gesprekken met appellant genoegzaam vaststaat dat appellant op het gebied van attitude ruim tekort is geschoten en dat hij, ondanks dat hij daarop herhaaldelijk is aangesproken, onvoldoende progressie heeft getoond om aan de gestelde norm te voldoen.

2. De rechtbank heeft bij de aangevallen uitspraak het beroep van appellant tegen het bestreden besluit ongegrond verklaard. De rechtbank heeft daartoe overwogen dat de beslissing een cursist van een opleiding te ontheffen een discretionaire bevoegdheid betreft, die door de rechter terughoudend dient te worden getoetst. De rechtbank heeft tevens overwogen dat de ontheffingsprocedure volgens de voorschriften is verlopen, dat de grondslag voor de ontheffing voldoende is onderbouwd, dat appellant voldoende is gewaarschuwd en dat de commandant daarom in redelijkheid heeft kunnen komen tot het bestreden besluit.

3. In hoger beroep is nog slechts in geschil de vraag of de commandant in redelijkheid heeft kunnen komen tot het bestreden besluit. Appellant heeft niet ontkend dat er een aantal incidenten is geweest en dat hij op zijn gedrag is aangesproken. Hij heeft er echter op gewezen dat op 5 april 2005 het laatste gesprek heeft plaatsgevonden waarin kapitein [naam Kapitein] hem heeft aangesproken op zijn gedrag en attitude. In dat gesprek zijn hem adviezen gegeven en is hem te verstaan gegeven dat hij in de aankomende periode verbetering moet tonen, omdat bij onvoldoende verbetering of een klacht de examen-commissie genoodzaakt zal zijn hem voor te dragen voor ontheffing. Appellant heeft daaraan gehoor gegeven en zich zeer correct gedragen. Nadien is hij ook niet meer aangesproken op zijn gedrag of attitude en heeft ook anderszins geen gesprek meer met hem plaatsgevonden. Volgens appellant is er geen sprake van concrete feiten en omstandigheden na 5 april 2005 die aanleiding hebben kunnen vormen om toch tot ontheffing over te gaan.

4. De Raad onderschrijft dit standpunt van appellant. In het intern memorandum van kapitein [naam Kapitein] van 3 mei 2005, waarin deze aan het hoofd van de opleiding voorstelt om appellant uit de opleiding te ontheffen, is slechts vermeld dat betrokkene “na een waarschuwend gesprek op 5 april 2005, ... ondanks aanraden van het begeleidend kader, niet de indruk (heeft) gewekt over voldoende affectieve competenties te beschikken”. Feiten en omstandigheden waarop die slotconclusie is gebaseerd worden niet genoemd. De bij het memorandum gevoegde schriftelijke verklaringen van docenten dateren op een enkele na van vóór 5 april 2005. De op 10 mei 2005 gedateerde verklaring van de stafinstructeur atletiek vermeldt als meest recente incident een aanvaring in januari 2005. Met appellant is de Raad van oordeel dat appellant uit het gesprek op 5 april 2005 heeft kunnen begrijpen dat hem een laatste kans werd geboden om zijn gedrag bij te stellen. Van de kant van de opleiding is op geen enkele wijze onderbouwd welke gebeurtenissen sindsdien tot de conclusie hebben geleid dat appellant daarin niet was geslaagd en ook de gemachtigde van de commandant heeft ter zitting hierover geen opheldering kunnen verschaffen.

5. Het hier overwogene leidt tot de conclusie dat het bestreden besluit in rechte geen stand kan houden en voor vernietiging in aanmerking komt, evenals de aangevallen uitspraak waarbij dat besluit in stand is gelaten. De commandant zal een nieuw besluit dienen te nemen op het bezwaarschrift van appellant met inachtneming van hetgeen de Raad heeft overwogen.

6. In het vorenstaande ziet de Raad aanleiding de commandant op grond van artikel 8:75 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) te veroordelen in de proceskosten van appellant in eerste aanleg tot een bedrag van € 644,- en in hoger beroep tot een bedrag van € 644,- wegens kosten van rechtskundige bijstand.

III. Beslissing

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP;

RECHT DOENDE:

Vernietigt de aangevallen uitspraak;

Verklaart het beroep gegrond;

Vernietigt het bestreden besluit;

Bepaalt dat de commandant een nieuw besluit neemt met inachtneming van deze uitspraak;

Veroordeelt de commandant in de proceskosten van appellant tot een bedrag van in totaal € 1.288,-, te betalen door de Staat der Nederlanden;

Bepaalt dat de Staat der Nederlanden aan appellant het door hem betaalde griffierecht ten bedrage van in totaal € 349,- vergoedt.

Commissie Gelijke Behandeling

Oordeel 2008-52

14 mei 2008

Voorzitter: mr. drs. P.H.A. van Geel, *leden:* mr. M. van den Brink en mr. P.H. Hugenholtz, *secr.:* mr. A.H. Pranger

Vaderschap en uitzending

Het verzoek van een mannelijke militair van de Koninklijke Luchtmacht om tijdelijk te worden vrijgesteld van uitzending naar het buitenland wordt afgewezen. Hij dient vervolgens bij de Commissie Gelijke Behandeling het verzoek in om te beoordelen of defensie bij de afwijzing van zijn verzoek onderscheid heeft gemaakt bij de arbeidsvoorwaarden op grond van geslacht. De commissie oordeelt dat inderdaad een verboden onderscheid is gemaakt ten opzichte van de militair. (naschrift G.Th. Terpstra)

oordeel

op het verzoekschrift van 24 augustus 2007 van , verschenen in persoon, wonende te , verzoeker, bijgestaan door mr. S.E. de Jong, jurist bij Stichting Univé Rechtshulp

tegen

Staatssecretaris van Defensie te Den Haag, verweerder, vertegenwoordigd door, hoofd Sectie Rechtspositie en Aanstellingen bij de Koninklijke Luchtmacht

1 Procesverloop

1.1 Bij het voornoemde verzoekschrift heeft verzoeker de Commissie Gelijke Behandeling, hierna: de Commissie, verzocht te beoordelen of verweerder jegens hem onderscheid op grond van geslacht heeft gemaakt bij de arbeidsvoorwaarden door hem niet vrij te stellen van uitzending naar militaire operaties in het buitenland.

1.2 Verzoeker heeft de Commissie desgevraagd aanvullende informatie toegestuurd.

1.3 Verweerder heeft schriftelijk verweer gevoerd.

1.4 Op de zitting van 19 februari 2008 hebben partijen hun standpunten mondeling toegelicht. De vertegenwoordiger van verweerder was ter zitting vergezeld van , senior beleidsmedewerker Ministerie van Defensie en , medewerker Dienstencentrum Juridische Dienstverlening bij de Koninklijke Luchtmacht.

2 Feiten

2.1 Verzoeker is als militair in dienst bij de Koninklijke Luchtmacht. Het personeelsbeleid van de Koninklijke Luchtmacht valt onder de verantwoordelijkheid van verweerder.

2.2 In het handboek Personeel en Organisatie van de Koninklijke Luchtmacht is onder artikel 3.6.3. het volgende opgenomen:

“De KLu (CGB: Koninklijke Luchtmacht) hanteert het beleid dat vrouwelijke militairen met kind(eren) in de leeftijd tot en met 4 jaar, niet worden uitgezonden, tenzij operationele redenen aanwijzing noodzakelijk maken. Indien mannelijke militairen verantwoordelijk zijn voor de zorg van een éénundergezin, is dezelfde regel ook voor hen van toepassing. De “éénunder”-restrictie ten aanzien van mannelijke militairen is gebaseerd op de vooral pragmatische overweging dat het in de samenleving nog steeds gebruikelijk is dat met name vrouwen de zorg voor kinderen op zich nemen en het bestand aan niet-uitzendbare militairen niet te groot mag worden.”

2.3 Op 14 maart 2007 heeft verzoeker verweerder verzocht om tijdelijk vrijgesteld te worden van uitzending naar het buitenland.

2.4 Bij brief van 7 juni 2007 heeft verweerder het verzoek afgewezen.

2.5 Verzoeker heeft tegen dit besluit bezwaar aangetekend bij brief van 25 juni 2007.

2.6 Bij brief van 8 oktober 2008 heeft verweerder het bezwaar ongegrond verklaard.

2.7 Verzoeker heeft tegen deze beslissing op 15 november 2007 beroep ingesteld, en op 14 december 2007 de gronden voor dat beroep ingediend.

2.8 In een motie, die door de Tweede Kamer is aanvaard, hebben de Kamerleden Van Velzen en Eijssink verweerder gevraagd om alle militairen met kinderen tot en met vier jaar desgewenst vrij te stellen van uitzending (Kamerstukken II 2006/07, 30 800 X, nr. 19).

Naar aanleiding hiervan heeft verweerder onderzoek laten doen naar de interesse onder mannelijke militairen om gebruik te maken van een regeling waarbij ouders van kinderen jonger dan vijf jaar worden vrijgesteld van uitzending. Uit dit rapport, 'Onderzoek Vrijstelling bij Uitzending' (augustus 2007), blijkt onder meer dat circa 58% van de mannelijke militairen met kinderen onder de vijf jaar 'zeker of misschien' gebruik zou willen maken van zo'n regeling. Ongeveer 26% gaf aan 'zeker' van de regeling gebruik te maken.

2.9 Bij alle krijgsmachtonderdelen tezamen waren op 31 december 2007 43.689 mannen en 4.303 vrouwen als militair bij verweerder in dienst.

3 Beoordeling van het verzoek

3.1 Tussen partijen is in geschil of verweerder jegens verzoeker onderscheid op grond van geslacht heeft gemaakt bij de arbeidsvoorwaarden, door zijn verzoek om vrijstelling van uitzending naar het buitenland af te wijzen.

Onderscheid op grond van geslacht

3.2 Op grond van artikel 1b, eerste lid, Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen (WGB), in samenhang met artikel 1 WGB, is het maken van direct onderscheid op grond van geslacht bij de arbeidsvoorwaarden verboden.

3.3 Verzoeker meent dat verweerder verboden onderscheid op grond van geslacht maakt door zijn verzoek om vrijstelling van uitzending niet te honoreren. Verzoeker heeft een kind onder de vijf jaar, maar hem wordt geen vrijstelling verleend, terwijl vrouwen met kinderen onder de vijf jaar zonder meer worden vrijgesteld. Hiermee wordt direct onderscheid op grond van geslacht gemaakt.

3.4 Verweerder erkent dat hij direct onderscheid op grond van geslacht maakt, maar is van mening dat dit onderscheid niet verboden is, omdat twee in de wet genoemde uitzonderingen volgens hem van toepassing zijn.

Ten eerste worden vrouwen vrijgesteld van uitzending in verband met de bescherming van de vrouw. Ten tweede is volgens verweerder sprake van voorkeursbeleid.

3.5 De Commissie zal hierna achtereenvolgens beoordelen of het gemaakte onderscheid is toegestaan in verband met de bescherming van de vrouw, dan wel in verband met voorkeursbeleid.

Bescherming van de vrouw

3.6 Ingevolge artikel 1b, derde lid, WGB mag van het verbod op direct onderscheid op grond van geslacht worden afgeweken in de gevallen waarin het de bescherming van de vrouw betreft, met name in verband met zwangerschap en moederschap.

3.7 Verzoeker is van mening dat het beleid van verweerder niet is gericht op de bescherming van het moederschap. Volgens verzoeker wordt met het beleid een voorziening gebo-

den voor zorgtaken die niet onlosmakelijk zijn verbonden aan het moederschap.

Mannelijke militairen die verantwoordelijk zijn voor de zorg van een éénuoudergezin, kunnen evenals vrouwen vrijgesteld worden van uitzending. Dat wijst er op dat het beleid gericht is op het waarborgen van de primaire zorg voor jonge kinderen en niet op de bescherming van het moederschap.

3.8 De gelijkebehandelingswetgeving maakt volgens verzoeker terecht een uitzondering op het verbod van discriminatie ter bescherming van de vrouw, daar waar verschillen tussen mannen en vrouwen evident zijn, zoals bij zwangerschap. Het enige wezenlijke aspect in de zorg voor kinderen in relatie tot het moederschap is het geven van borstvoeding. Feit is echter dat slechts 20% van de vrouwen na zes maanden nog borstvoeding geeft. Het is zeer aannemelijk dat het percentage vrouwen dat kinderen tot en met vier jaar borstvoeding geeft zeer klein is. In de Arbeidstijdenwet is vastgelegd dat vrouwen slechts een voedingsrecht hebben gedurende de eerste negen maanden na de geboorte van hun kind.

Verzoeker meent dat het oprekken van het begrip 'moederschap' tot algemene ouder-schapstaken onjuist is, onnodig rolbevestigend en in strijd met het Internationaal Verdrag inzake bescherming tegen alle vormen van discriminatie tegen vrouwen.

3.9 Verweerder heeft verklaard dat slechts een deel van de periode van vijf jaar waarvoor vrijstelling mogelijk is, bedoeld is ter bescherming van het moederschap van vrouwelijke militairen. Het gaat vooral om de eerste periode waarin een pas bevallen vrouw nog fysiek en mogelijk ook mentaal moet herstellen.

Verweerder bestrijdt verzoekers stelling dat het moederschap gekoppeld moet worden aan de periode die gehanteerd wordt in de regelgeving met betrekking tot het voedingsrecht van vrouwen, te weten negen maanden. Verweerder is van mening dat vrijstelling voor een langere periode dan normaal gerechtvaardigd is waar het gaat om uitzending, omdat werkzaamheden tijdens een uitzending niet zijn te vergelijken met dagelijkse en reguliere werkzaamheden op het onderdeel in Nederland. Desgevraagd heeft verweerder ter zitting verklaard dat bij vrijstelling in verband met de bescherming van vrouwen gedacht moet worden aan een periode van ongeveer één jaar. Verweerder benadrukt echter dat elke militair een grondige keuring ondergaat alvorens te worden uitgezonden. Dat betekent dat uitgesloten is dat militairen worden uitgezonden terwijl zij niet helemaal fit zijn, ongeacht de oorzaak daarvan.

3.10 De wettelijke uitzonderingen op het gebod tot gelijke behandeling dienen restrictief te worden uitgelegd, omdat zij indruisen tegen het doel van de wet. Voor de beoordeling van verweerders beroep op de bepaling inzake de bescherming van moederschap acht de Commissie van belang dat slechts een beperkt deel van de totale vrijstelling volgens verweerder hiermee verband houdt, terwijl niet inzichtelijk is om welk deel het precies gaat, en de hiervoor gereserveerde periode ook niet nader is onderbouwd. Dit klemmt te meer nu alle militairen voorafgaand aan uitzending sowieso medisch worden gekeurd. Bovendien komen alleenstaande vaders voor hetzelfde verlof in aanmerking, zonder dat hiervoor een nadere onderbouwing is gegeven, anders dan dat een ruimere toekenning van vrijstelling organisatorisch te veel problemen met zich brengt. Hoewel vrijstelling van deze groep vaders ongetwijfeld van pas zal kunnen komen, is de bescherming van jong moederschap dus geen afdoende verklaring voor de vrijstelling.

3.11 Het bovenstaande leidt tot het oordeel dat het beroep van verweerder op de uitzondering voor de bescherming van de vrouw, niet slaagt, nu de vrijstelling geldt voor een periode van vijf jaar, terwijl door verweerder is aangevoerd dat de bescherming van de vrouw slechts geldt voor de periode van ongeveer een jaar.

Verweerder heeft onvoldoende aangetoond dat de vrijstelling inderdaad noodzakelijk is met het oog op, en gericht is op de bescherming van pas bevallen vrouwen.

Voorkeursbeleid

3.12 Op grond van artikel 5 WGB kan van het verbod op het maken van direct onderscheid op grond van geslacht worden afgeweken indien met het gemaakte onderscheid wordt beoogd vrouwen in een bevoorrechte positie te plaatsen teneinde nadelen op te heffen of te verminderen en het onderscheid in een redelijke verhouding staat tot het beoogde doel.

3.13 Verweerder heeft verklaard dat hij al jaren en met tal van middelen probeert meer vrouwen aan te trekken voor zijn organisatie. Eén van de problemen die vrouwelijke medewerkers ondervinden is het combineren van hun werk met zorg voor kinderen. Bij uitzending naar het buitenland is zo'n combinatie zelfs geheel uitgesloten. Door het verlenen van vrijstellingen aan moeders van jonge kinderen probeert verweerder aan dit probleem tegemoet te komen. Verweerder hoopt hiermee de drempel voor vrouwen om toe te treden tot zijn organisatie, en om ook voor die organisatie te blijven werken, te verlagen.

3.14 De Commissie overweegt dat het verlenen van vrijstelling aan vrouwen met jonge kinderen kan worden aangemerkt als voorkeursbeleid. Niet alle vormen van voorkeursbeleid zijn echter toegestaan. Daarom zal de Commissie toetsen of het doelgroepen aanbod van verweerder voldoet aan de eisen die aan voorkeursbeleid worden gesteld.

3.15 Het is vaste jurisprudentie van de Commissie dat de gelijkebehandelingswetgeving wordt uitgelegd conform de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (onder meer: CGB 31 oktober 2002, oordeel 2002-162, en CGB 23 november 2005, oordeel 2005-225).

3.16 Het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (HvJ EG) heeft in een reeks van arresten, waaronder de zaak Kalanke (HvJ EG 17 oktober 1995 (Kalanke) , zaak C-450/93, NJ 1996/507) strikte voorwaarden geformuleerd waaraan voorkeursbeleid voor vrouwen bij de arbeid moet voldoen. Het Hof heeft bepaald dat de voorkeursbepaling in artikel 2, vierde lid, van Richtlijn nr. 76/207/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen inzake gelijke behandeling mannen en vrouwen bij de arbeid (PbEG 1976, L39) nationale maatregelen toestaat op het gebied van de toegang tot het arbeidsproces, met inbegrip van promotiekansen, die in het bijzonder vrouwen bevoordelen met het doel hen beter in staat te stellen op de arbeidsmarkt te concurreren en op voet van gelijkheid met mannen een loopbaan op te bouwen. In hetzelfde arrest bepaalt het Hof echter dat absolute en onvoorwaardelijke voorrang voor vrouwen uitsluitend op grond van hun sekse bij werving en selectie ontoelaatbaar is.

3.17 De eisen waaraan voorkeursbeleid bij de toegang tot de arbeid ingevolge deze jurisprudentie moet voldoen zijn:

1. De achterstand van vrouwen dient te zijn aangetoond en te worden gerelateerd aan het beschikbare arbeidsaanbod.

2. De regeling waarborgt dat sollicitaties worden onderworpen aan een objectieve beoordeling van alle kandidaten waarbij rekening wordt gehouden met alle criteria betreffende de persoon van de kandidaten.

3. Het onderscheid dient in een redelijke verhouding te staan tot het doel. De voorkeursmaatregel moet kunnen worden gerechtvaardigd door de mate van achterstand.

4. Het voorkeursbeleid dient duidelijk kenbaar te zijn.

3.18 Eerder heeft de Commissie geoordeeld (CGB 25 juni 1997, oordeel 1997-77) dat de strenge toets van het HvJ EG specifiek is gericht op voorkeursbeleid bij de toegang tot

de arbeid of tot promotie, waarbij de inspanningen zijn gericht op het bereiken van een gelijk resultaat (zie ook CGB 28 mei 1996, oordeel 1996-45). Voor voorkeursbeleid dat slechts beoogt de achtergestelde groep in een vergelijkbare uitgangspositie te brengen met anderen, dat met andere woorden slechts gericht is op het creëren van gelijke kansen, geldt een minder strenge toets. Het HvJ EG heeft in gelijke zin geoordeeld (HvJ EG 19 maart 2002, (Lommers), zaak C-476/99, Jur. 2002, p. I-2891). Het HvJ EG achtte het reserveren van kinderopvangfaciliteiten voor vrouwelijke medewerkers in beginsel niet in strijd met het EG-recht.

3.19 De eerste vraag die derhalve moet worden beantwoord is of onderscheid bij de arbeidsvoorwaarden als hier aan de orde, moet worden beschouwd als resultaatgericht en dus vallend onder de strenge toets, of dat het behoort tot de lichter te toetsen vormen van voorkeursbeleid die er op zijn gericht om vrouwen in een vergelijkbare uitgangspositie te brengen.

De Commissie overweegt dat vrijstelling van vrouwelijke medewerkers met zorg voor kleine kinderen, niet tot gevolg heeft dat hun positie vergelijkbaar(der) wordt met die van hun mannelijke collega's. Anders dan in de zaak Lommers, betekent de door verweerder aangeboden faciliteit niet dat vrouwen een buiten het werk gelegen lastenvermindering wordt geboden waardoor zij beter in staat zijn op voet van gelijkheid met mannen te participeren en met hen te concurreren. Het beleid van verweerder impliceert daarentegen dat vrouwen op gunstiger voorwaarden mogen participeren. Daarmee is het vrijstellingsbeleid vergelijkbaar met voorkeursbeleid bij toegang tot de arbeid. Dat betekent dat het door verweerder gevoerde voorkeursbeleid moet worden getoetst aan de in 3.17 genoemde strenge criteria.

Achterstandspositie

3.20 Verweerder stelt dat sprake is van een aanzienlijke ondervetegenwoordiging van vrouwen en heeft ter onderbouwing daarvan gegevens overgelegd over de participatie van vrouwen bij de krijgsmacht. Uit deze gegevens blijkt dat 9% van het militaire personeel vrouw is en 91% man. Verzoeker heeft bevestigd dat de achterstand van vrouwen bij de krijgsmacht evident is. Hij betwist daarom ook niet de noodzaak van maatregelen als zodanig, maar stelt alleen dat het voorbehouden van vrijstelling aan jonge moeders disproportioneel is.

3.21 De Commissie stelt vast dat vrouwen bij het militaire personeel ondervetegenwoordigd zijn en dat derhalve is voldaan aan het eerste criterium voor voorkeursbeleid.

Geschiktheid en proportionaliteit van het middel

3.22 Volgens verzoeker is het middel van vrijstelling alleen voor vrouwen ongeschikt om een evenwichtiger vertegenwoordiging van vrouwen in de krijgsmacht te realiseren. Het is niet goed voorstelbaar dat het beleid tot een grotere instroom van vrouwen zal leiden, al kan het volgens verzoeker wellicht enigszins helpen bij het beperken van de uitstroom van vrouwelijke militairen. Het betreft dan vrouwen die binnen het gezin kiezen voor de traditionele rolverdeling. Het beleid wordt echter door vrouwen die ook streven naar een evenwichtige taakverdeling binnen het gezin als hinderlijk ervaren. Deze vrouwen streven ook naar een gelijke behandeling van mannelijke en vrouwelijke militairen, in die zin dat ook mannelijke militairen met jonge kinderen vrijgesteld zouden moeten kunnen worden van uitzending.

Volgens verzoeker zou het aanpakken van de oorzaak van het probleem een effectievere benadering zijn dan de benadering die verweerder kiest. Het beleid is volgens verzoeker contraproductief omdat het de stereotiepe rolverdeling tussen mannen en vrouwen juist

bevestigt. Verzoeker meent dat het voor het doorbreken van het rollenpatroon nodig is dat mannen en vrouwen volledig gelijk worden behandeld.

3.23 Verder wijst verzoeker erop dat het beleid al meer dan tien jaar wordt gevoerd. Voorkeursbeleid zou echter een tijdelijk karakter moeten hebben. Bovendien is het aantal vrouwen in die periode niet spectaculair toegenomen. De rol van het uitzendbeleid voor vrouwen hierin is nooit onderzocht. Verzoeker trekt de effectiviteit en daarmee de geschiktheid van het middel sterk in twijfel.

3.24 Volgens verzoeker is door verweerder niet gekeken of er andere oplossingen zijn voor de problemen met betrekking tot de operationele inzetbaarheid. Uit het onderzoek dat verweerder heeft verricht is weliswaar gebleken dat ongeveer 4300 mannelijke militairen wellicht gebruik zouden willen maken van de vrijstelling, maar verweerder heeft niet onderzocht of er wellicht maatregelen zijn waardoor het onaantrekkelijker wordt om gebruik te maken van die vrijstelling. Daarbij kan volgens verzoeker gedacht worden aan een financiële tegemoetkoming bij uitzending of stillegging van de carrière tijdens de vrijstelling.

3.25 Ten aanzien van de proportionaliteit voert verzoeker aan dat het uitzenden van militairen een zwaar beslag legt op de militairen, maar zeker ook op het achterblijvende thuisfront. Voor achterblijvende partners met een fulltime en veeleisende baan, die de zorg voor de kinderen niet meer kunnen delen met hun partner, is de periode soms zwaarder dan voor de uitgezonden militair. Deze last staat in geen verhouding tot voorkeursbeleid waarbij sprake is van 'een meer of mindere mate van vergoeding voor kinderopvang' of 'bij gelijke geschiktheid wordt voorkeur gegeven aan een vrouw'. De maatregel is volgens verzoeker te ingrijpend en daarom disproportioneel. Volgens verzoeker heeft verweerder ook een verantwoordelijkheid voor de partner die achterblijft in Nederland. Voor de partner van verzoeker zal het, onder meer vanwege de lange reistijd die zij kwijt is bij haar woonwerkverkeer, niet mogelijk zijn om haar werk en de zorg voor hun kind te combineren als verzoeker wordt uitgezonden. Verzoeker heeft (mede) hierom ontslag genomen.

3.26 Overigens benadrukt verzoeker dat hij niet wil dat de vrijstellingsmogelijkheid wordt afgeschaft. Verzoeker meent juist dat deze mogelijkheid voor alle jonge ouders, ongeacht hun geslacht, van belang kan zijn.

Daar komt bij dat er ook jonge moeders zijn die juist niet zijn gesteld op de automatische vrijstelling voor vrouwen en veel moeite moeten doen om eronderuit te komen.

3.27 Verweerder heeft hiertegen ingebracht dat het voor een effectief beleid niet voldoende is om eventuele maatregelen alleen te richten op een verhoging van de instroom. Optimaliseren van het behoud van personeel is minstens zo belangrijk. De vrijstellingsmaatregel moet in dat licht worden gezien.

3.28 Verweerder erkent dat het voorkeursbeleid in beginsel tijdelijk van aard moet zijn en hij erkent ook dat de vrijstelling van uitzending al sinds ongeveer 15 à 20 jaar mogelijk is voor vrouwen met kinderen jonger dan vijf jaar. Echter, omdat de doelstellingen nog niet zijn bereikt, acht verweerder het beleid nog steeds van belang. Verweerder streeft er naar dat minimaal 12% van zijn militaire personeel uit vrouwen bestaat en daarom heeft het genderbeleid, waaronder ook deze vrijstelling valt, voor verweerder nog steeds zeer hoge prioriteit.

3.29 Dit genderbeleid ziet op de combinatie van arbeid en zorg, en is niet alleen gericht op vrouwen, maar ook op mannen. Er is een aantal voorzieningen getroffen om de gevolgen van uitzending voor militairen met jonge kinderen zoveel mogelijk te ondervangen, bijvoorbeeld het goed en tijdig informeren over de aanwijzing voor een uitzending, maatwerk bij functietoewijzing, het meewegen van de persoonlijke situatie en extra zorgvoorzieningen, zoals een financiële bijdrage.

3.30 Desgevraagd heeft verweerder verklaard dat hij nooit heeft onderzocht of de vrijstelling van uitzending voor vrouwen met jonge kinderen een positief effect heeft op het bevorderen van de instroom of het beperken van de uitstroom van vrouwelijke militairen. Het is volgens verweerder dan ook niet te voorspellen wat het gevolg zou zijn als de vrijstelling voor vrouwelijke militairen zou worden afgeschaft.

Verweerder meent echter dat uit de overgelegde cijfers wel de conclusie getrokken kan worden dat de maatregel effect heeft. Uit deze cijfers blijkt namelijk dat het militaire personeel in de leeftijdsgroep tot 35 jaar wel voor 12% bestaat uit vrouwen. Daaruit concludeert verweerder dat de maatregel effect heeft op de doelgroep.

3.31 Ten aanzien van de proportionaliteit voert verweerder aan dat in de Tweede Kamer de nodige aandacht is geweest voor de vrijstelling van uitzending voor vrouwelijke militairen. Naar aanleiding hiervan heeft verweerder laten onderzoeken hoeveel mannelijke militairen met jonge kinderen een beroep op vrijstelling van uitzending zouden doen. Hieruit is gebleken dat 58% van de mannelijke militairen met kinderen jonger dan 5 jaar (4300 militairen) zei misschien of zeker gebruik te zullen maken van de vrijstelling en 26% (1980 militairen) gaf aan zeker gebruik te zullen maken van de regeling (zie 2.8).

Uit deze cijfers blijkt dat het niet mogelijk is om de vrijstellingsregeling onverkort ook voor mannelijke militairen te laten gelden. Een te groot aantal mannelijke militairen zou dan niet beschikbaar zijn voor uitzending, hetgeen zou leiden tot grote operationele problemen. In het afgelopen jaar zijn 6.000 militairen uitgezonden. Doorgaans bestaan teams die worden uitgezonden uit militairen met verschillende specialismen. Om een helikopter te laten vliegen zijn niet alleen piloten maar ook onderhoudsmonteurs nodig. Voor elk uit te zenden team moet worden gerekend met een factor drie: de groep die wordt uitgezonden, de groep die terugkomt van uitzending, en de groep die in Nederland de werkzaamheden uitvoert.

Daar komt bij dat bij verweerder structureel veel vacatures zijn. Bij de luchtmacht, het onderdeel waar verzoeker werkt, zijn er standaard 10% vacatures. Nog afgezien van de kosten, zijn de extra militairen die nodig zouden zijn als de vrijstelling ook voor mannen gold, niet te vinden.

3.32 Verweerder streeft echter wel naar een zo gelijk mogelijke behandeling van mannen en vrouwen. Het zal echter geruime tijd in beslag nemen om mogelijke alternatieven te onderzoeken. Eén alternatief is om mannelijke militairen één jaar vrij te stellen van uitzending. Ook dit alternatief levert echter operationele problemen op die zonder uitbreiding van de formatie niet kunnen worden opgevangen.

Ook een ander alternatief, waarbij een vrijstelling geldt voor één jaar, op te nemen naar keuze van de militair tot het kind 8 jaar is, dient te worden onderzocht.

Het onderzoeken van verschillende mogelijkheden vraagt tijd en zal niet op korte termijn gerealiseerd kunnen worden.

3.33 De Commissie overweegt dat de effectiviteit van het beleid niet kan worden vastgesteld, ondanks het feit dat verweerder dit middel al 15 á 20 jaar lang inzet. Verweerder heeft namelijk nooit onderzocht of en in welke mate de vrijstelling van uitzending voor vrouwelijke militairen invloed heeft op de instroom en/of uitstroom van vrouwelijke militairen, noch overigens op de doorstroom. De effectiviteit van het middel, en daarmee de geschiktheid van het middel, is derhalve nooit gemeten. Het beleid van verweerder voldoet om deze reden niet aan de vereisten die gelden voor een voorkeursbeleid in de zin van artikel 5 WGB. De Commissie beveelt verweerder dan ook aan een onderzoek in te stellen naar de effectiviteit van het vrijstellingsbeleid.

3.34 Nu er voor het gemaakte directe onderscheid op grond van geslacht geen wettelijke uitzondering van toepassing is, leidt dit tot het oordeel dat verweerder jegens verzoeker verboden onderscheid op grond van geslacht heeft gemaakt.

3.35 Voor het geval te zijner tijd uit onderzoek zal blijken dat het beleid inderdaad geschikt is om de ondervertegenwoordiging van vrouwelijke militairen tegen te gaan, gaat de Commissie in het hiernavolgende tevens in op de vraag of het beleid van verweerder voldoet aan de overige criteria voor het voorkeursbeleid.

3.36 Ten aanzien van de proportionaliteit van het middel geldt dat het doel, te weten het bevorderen van de arbeidsparticipatie van vrouwen in de krijgsmacht, evenzeer bereikt zou worden indien aan alle militairen met kleine kinderen, inclusief de mannelijke, vrijstelling zou worden verleend. Verweerder heeft naar het oordeel van de Commissie echter voldoende onderbouwd en aannemelijk gemaakt dat, bij een gelijkblijvende bezetting, de operationele inzetbaarheid in dat geval in gevaar komt.

In de thans bekende omstandigheden, leidt dat tot het oordeel dat het beleid proportioneel is. Een dergelijk oordeel is echter altijd afhankelijk van tal van factoren die aan verandering onderhevig zijn, zoals de man/vrouw-verhouding onder het personeel, het aantal uitzendingen en het aantal vacatures.

Aangezien voorkeursbeleid in beginsel van tijdelijke aard is, rust op verweerder steeds de verplichting te onderzoeken of alternatief beleid mogelijk is, waarbij geen of minder onderscheid op grond van geslacht wordt gemaakt. Verweerder heeft in dat kader reeds aangegeven dat hij aan het studeren is op beleid waarbij mannen en vrouwen gelijk, of minder ongelijk, behandeld worden.

Kenbaarheid

3.37 Verzoeker heeft betoogd dat verweerder de vrijstellingsregel niet heeft bekend gemaakt, zodat het wervend effect op vrouwen beperkt is. Het beleid staat niet beschreven in de personeelsgidsen van verweerder. Het beleid is alleen opgenomen in het interne Handboek P&O. Verweerder heeft dit niet betwist. Ook is onbetwist gebleven dat geen aandacht aan het vrijstellingsbeleid is besteed tijdens voorlichtingsbijeenkomsten, bijvoorbeeld in verband met een toekomstige uitzending naar het buitenland. De Commissie overweegt dat hoewel het beleid al ongeveer twintig jaar wordt toegepast, dit slechts is beschreven in een Handboek P&O. Dit handboek is volgens verweerder bedoeld voor de afdeling P&O als naslagwerk. Het beleid is naar het oordeel van de Commissie onvoldoende kenbaar voor de militairen die het aangaat. Ook indien het beleid op zichzelf wel kenbaar zou zijn, is in ieder geval niet kenbaar dat het gaat om voorkeursbeleid dat ten doel heeft de ondervertegenwoordiging van vrouwen tegen te gaan. Verweerder heeft daarmee niet voldaan aan het vereiste dat, wanneer voorkeursbeleid wordt gevoerd, dit voor iedereen duidelijk kenbaar moet zijn (HvJ EG 17 oktober 1995, zaak C-450/93, Jur. 1995 (Kalanke), p. I-3051).

4 Oordeel

De Commissie Gelijke Behandeling spreekt als haar oordeel uit dat de Staatssecretaris van Defensie jegens verboden onderscheid op grond van geslacht heeft gemaakt bij de arbeidsvoorwaarden.

5 Aanbeveling

De Commissie beveelt verweerder aan een onderzoek in te stellen naar het effect van de vrijstelling van uitzending van vrouwelijke militairen met jonge kinderen op de in- en uitstroom van vrouwelijke militairen. Tevens wordt aanbevolen het onderzoek naar moge-

lijk alternatief beleid, waarbij geen onderscheid op grond van geslacht wordt gemaakt, met voortvarendheid voort te zetten.

NASCHRIFT

1. De uitkomst van Oordeel 2008-52 was in het licht van de gelijke behandelingswetgeving en -jurisprudentie voorspelbaar te noemen. Met de vrijstellingsregeling voor moeders van kinderen tot 5 jaar (en overigens voor vaders én moeders ingeval van een éénoudergezin) maakt de Staatssecretaris van Defensie expliciet onderscheid op grond van geslacht. De structuur van de Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB) en de Wet Gelijke Behandeling van mannen en vrouwen (WGB) is zodanig dat dit directe onderscheid op grond van geslacht alleen gerechtvaardigd kan worden indien één van de wettelijke uitzonderingen van toepassing is.¹⁾ Uit de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de EG (zoals Kalanke²⁾ en Marshall³⁾) en uit Europese richtlijnen vloeit voort dat bij de toepassing van deze uitzonderingsgronden strikt geïnterpreteerd dient te worden. Precies om die reden gaat het beroep op de door de staatssecretaris aangevoerde rechtvaardigingsgrond 'bescherming van de vrouw, met name in verband met zwangerschap en moederschap (art. 1b lid 3 WGB)' niet op: een strikte toetsing van deze uitzonderingsmogelijkheid op het verbod op onderscheid brengt mee dat een vrijstelling voor vrouwen voor uitzending op missies voor ten hoogste één jaar gerechtvaardigd zou zijn.

Of het gevoerde beleid als 'voorkeursbeleid' voor vrouwen ter vermindering of opheffing van een bestaande achterstandspositie in de zin van art. 5 WGB kan worden gerechtvaardigd, dient eveneens strikt te worden getoetst. De Commissie Gelijke Behandeling (CGB) toetst het voorkeursbeleid aan de hiervoor gangbare jurisprudentiële criteria:

- er dient sprake te zijn van een aantoonbare achterstand van vrouwen gerelateerd aan het beschikbare arbeidsaanbod;
- het beleid moet een geschikt en proportioneel middel zijn;
- het beleid moet voldoende kenbaar voor belanghebbenden zijn.

Het bestreden vrijstellingsbeleid gaat nat op het tweede criterium: hoewel de in bovenstaande zaak bestreden vrijstellingsregeling voor uitzendingen van moeders van jonge kinderen al zo'n 15 tot 20 jaar bestaat, is nooit onderzoek gedaan naar de effectiviteit van dit beleid. Hiermee is het voorkeursbeleid onvoldoende onderbouwd en kan het derhalve niet als rechtvaardiging van het gemaakte onderscheid tussen mannen en vrouwen gelden. Het gemaakte onderscheid is dus verboden. In een geval waarin een gemeente een voorkeursbeleid gedurende 10 jaar niet had geëvalueerd, oordeelde de CGB al eens identiek.⁴⁾ De CGB voegt overigens aan haar oordeel toe dat evenmin is voldaan aan het kenbaarheidsvereiste, een tekortkoming die in de toekomst waarschijnlijk relatief eenvoudig kan worden ondervangen. Belangrijkste aanbeveling is dat de staatssecretaris aan het vrijstellingsbeleid op effectiviteit dient te onderzoeken.

2. Wat de zaak interessant maakt, is met name de vooruitblik naar de periode nadat het onderzoek naar de effectiviteit is voltooid. De CGB gaat zelf in overweging 3.35 e.v. alvast

¹⁾ Anders dan bij direct onderscheid kan *indirect* onderscheid in het systeem van de WGB en AWGB ook gerechtvaardigd worden door een buitenwettelijke rechtvaardigingsgrond. Van indirect onderscheid is sprake wanneer toepassing van een neutraal onderscheidscriterium direct onderscheid *tot gevolg* heeft. In Oordeel 2008-52 is de directheid van het gemaakte onderscheid echter onbetwist.

²⁾ Zaak C-450/93, Jur. 1995, p. I-3051.

³⁾ Zaak C-409/95, Jur. 1997, p. I-6363.

⁴⁾ CGB Oordeel 1998-144.

in op de proportionaliteit, ingeval de effectiviteit t.a.v. het wegwerken van de achterstandspositie inderdaad kan worden aangetoond. De Staatssecretaris is in dat geval ook gehouden te onderzoeken of dat effect niet eveneens kan worden bereikt met een beleid dat geen of minder onderscheid maakt. Uit de gegevens die Defensie heeft verstrekt, blijkt volgens de CGB echter dat een vrijstellingsmogelijkheid voor alle ouders met jonge kinderen de operationele inzetbaarheid van de strijdkrachten in gevaar zal brengen. Daarmee is deze optie geen redelijk alternatief. Het huidige vrijstellingsbeleid zou daarmee op dit moment proportioneel worden beoordeeld.

Bij deze (voorlopige) overweging vallen kanttekeningen te plaatsen. Zo geeft de Staatssecretaris van Defensie in een brief aan de Tweede Kamer in reactie op een motie van de leden Voordewind en Van der Staaij⁵⁾ aan dat de een vrijstelling voor de ene groep direct gevolgen heeft voor de uitzendfrequentie en daarmee de belasting voor niet-vrijgestelden.⁶⁾ Het vrijstellingenbeleid van Defensie is dus een systeem van communicerende vaten waarin een ruime vrijstelling voor moeders van jonge kinderen een aanzienlijk kleiner effect heeft op de algemene uitzendfrequentie heeft dan wanneer vaders dezelfde rechten zouden krijgen. In het licht van de proportionaliteitstoets is het denkbaar dat de staatssecretaris modellen op haalbaarheid moet onderzoeken waarin jonge vaders een bepaald recht op vrijstelling hebben, eventueel met inperking van de thans geldende duur van de vrijstelling voor jonge moeders (nu: de eerste 5 levensjaren van het kind).⁷⁾ De vraag is hoe de CGB in dit geval deze ‘tussenmodellen’ zal beoordelen.

3. Het lijkt gezien de genoemde gevolgen voor de operationele inzetbaarheid van de strijdkrachten uitgesloten dat de verzoekende vader in deze zaak hetzelfde recht kan krijgen dat moeders op dit moment genieten. Indien het vrijstellingsbeleid na onderzoek niet effectief, of onvoldoende proportioneel wordt bevonden, zal het vrijstellingsbeleid moeten worden beëindigd of ingeperkt. Hier doet zich het verschijnsel voor dat in het gelijke behandelingsrecht het ‘levelling down effect’ wordt genoemd: terwijl de mannelijke militair in deze zaak streeft naar uitbreiding van zijn recht, kan het gevolg zijn dat (enkel) een recht van anderen (in dit geval: de vrouw) wordt ingeperkt. Het wrange van dit effect kan zijn dat het voordeel van een iets lagere uitzendfrequentie voor de vaders bij afschaffing van het vrijstellingsbeleid voor moeders niet sterk voelbaar is, terwijl de regeling op dit moment voor de vrouw een groot verschil maakt.

Mr. G.Th. Terpstra

Onderzoeksmedewerker non-discriminatierecht aan de Universiteit van Leiden

⁵⁾ Kamerstukken II, 2007-2008, 31 000 X, nr. 63.

⁶⁾ Kamerstukken II, 2007-2008, 31 000 X, nr. 6.

⁷⁾ Blijkens de brief aan de Tweede Kamer van 23 juni 2008 (kenmerk P/2008014068) in reactie op Oordeel 2008-52 is de staatssecretaris inderdaad bereid te onderzoeken of mannen en vrouwen gelijk “of minder ongelijk” behandeld kunnen worden.

BINNENGEKOMEN REACTIE

Reactie op de bijdrage van Prof. Mr. G.A. Knoops, De vervolgbaarheid van Nederlandse militairen van de Task Force Uruzgan voor het Internationaal Strafhof, MRT 2008, p. 161-172.

In zijn bijdrage schrijft G.A. Knoops: ‘Nederland heeft voorts ten aanzien van het deel van de krijgsmacht dat deelneemt aan de door de VS geleide contra-terrorisme operatie *Enduring Freedom*, waaraan Specials Forces van onze krijgsmacht deelnemen, wél de *tijd van oorlog* ex artikel 71 WvMSr van toepassing verklaard.’ Dit houdt zijns inziens in dat ‘het oorlogsrecht, althans en in ieder geval de beginselen van het internationaal (humanitair) oorlogsrecht die de status van internationaal gewoonterecht hebben verkregen, daarvoor van toepassing is.’

Ik ben het met deze zienswijze in het geheel niet eens. Het door Knoops genoemde artikel 71 WvMS bepaalt dat voor een eenheid van de krijgsmacht *tijd van oorlog* aanwezig wordt geacht, indien de eenheid door het bevoegd gezag is aangewezen voor een van de in het artikel genoemde taken, mits de aanwijzing op de door de Kroon voorgeschreven wijze aan de eenheid is bekendgemaakt. Uitvoering geven aan deze bepaling betekent geenszins dat het humanitair oorlogsrecht van toepassing wordt. Het antwoord op de vraag of het humanitair oorlogsrecht in een bepaald geval van toepassing is, dient uitsluitend in het oorlogsrecht zelf te worden gezocht. Dit recht bepaalt niet alleen hoe partijen zich in de strijd hebben te gedragen en aan welke regels zij zich dienen te houden, maar ook in welke gevallen deze regels van toepassing zijn. Zo kon tijdens de Kosovo-crisis in 1995 en in 1999, toen Servische stellingen onder vuur werden genomen, weliswaar niet van *tijd van oorlog* in strafrechtelijke zin worden gesproken (omdat aan artikel 71 WvMS geen uitvoering was gegeven), maar vielen de aan deze operaties deelnemende militairen wel (gewoon) onder het humanitair oorlogsrecht.

Ik moge in dit verband tevens verwijzen naar: *Oorlog in Afghanistan*, MRT 2005, p. 232-233.

Prof. mr. G.L. Coolen.

Antwoord op de reactie van prof. mr. G.L. Coolen

In zoverre is de visie van Prof Coolen als juist te achten dat het internationaal humanitair oorlogsrecht, voor zover het een gewoonterechtelijke status heeft, van toepassing is ongeacht de aard van het conflict (zie ook ICJ inzake de Nicaragua case) en dus los staat van het begrip 'tijd van oorlog'. Echter het activeren van het formele oorlogsrecht zal wel een consequentie zijn van het invoeren van de staat van 'tijd van oorlog'.

Geert-Jan Alexander Knoops

JAARREGISTER 2008**Register 2008:**

Auteurs.....	312
Jurisprudentie:	
- strafrecht.....	313
- tuchtrecht.....	314
- bestuursrecht.....	314
- internationaal recht.....	316
Wettelijke bepalingen.....	317
Thematisch.....	318

AUTEURS**LTZA2 OC mr Daniel Blocq**

- Conferentieverlag Sexuele exploitatie en misbruik van vrouwen in gewelddadig conflict.....	33
--	----

Lkol mr. drs. Bart van den Bosch

- Jurisdicctie over Nederlandse militairen in Duitsland, een nieuwe wending?.....	193
---	-----

Mr. drs. Sanne Boswijk

- Verslag NRK Conferentie Protecting Human Dignity in Armed Conflict.....	65
---	----

LTZ 2OC mr. R.N. Bruin

- Beklag tegen niet-vervolgving van Nederlandse militair afgewezen. Een analyse van de beschikking van het gerechtshof in een art. 12 Sv procedure.....	205
---	-----

Prof. mr. G.L. Coolen

- De opmerking die verkeerd viel.....	5
- Hoezo vooringenomen.....	38
- De euveldaad (deel II).....	113
- Een geval van feitelijke insubordinatie.....	129
- Aanstelling als militair. Hoe oordeelt de Centrale Raad van Beroep?.....	238

Mr. A.J.A. van Dorst

- Ruth A. Kok, Statutory Limitations in International Criminal Law, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2007.....	187
--	-----

Mr. M.D. Fink

- De maritieme taakgroep UNIFIL te Libanon.....	103
---	-----

Mw. mr drs. I.E.W. Gonzales

- Is het tijd voor wijziging van artikel 139 Wetboek van Militair Strafrecht, de dienstweigering?.....	225
--	-----

Mr. R. van den Heuvel	
- Militaire strafrechtspraak: de praktijk	97
- Zal ik handhaven?.....	230
Lkol b.d. mr J.R.G. Jofriet	
- Het Rode Kristal. Een nieuw onderscheidend symbool bij de vier Verdragen van Genève van 12 augustus 1949.....	1
Mr J.G.F.M. van Kessel	
- Het militair reservistenpensioen	79
Geert-Jan Alexander Knoops	
- De vervolgbaarheid van Nederlandse militairen van de Task-Force Uruzgan voor het Internationaal Strafhof.....	161
Dr. P.J.J. van der Kruit	
- Opleiding tot militair jurist.....	71
Kap mr. L.M.A. Luikinga en kap b.d. mr. M.P.K. Ruperti	
- De officier-raadsman	197
Kap mr. D.R.D. Nauta	
- De behandeling van gevangengenomen personen tijdens counter-insurgency missies.....	173
Mr. Jarin Nijhof	
- NAVO-vreemdelingen: “To reside or not to reside, that’s the question”, over verdragsconforme uitleg van begrippen in nationale regelgeving.....	289
Kap b.d. mr. M.P.K. Ruperti en kap mr. L.M.A. Luikinga	
- De officier-raadsman	197
Kap mr. A.F. Vink	
- Rechtspositionele drugsbestrijding binnen Defensie: luctor et emergo(?).....	145
Mr. G.F. Walgemoed	
Schorsing in de militaire rechtspositie	257
Dr. Marten Zwanenburg	
- De Lords, het EVRM en het Handvest: de zaak Al-Jedda.....	133

JURISPRUDENTIE

Strafrecht

a. Bevoegdheid

Op een tenlastelegging die een periode noemt waarin het feit of de feiten zouden

zijn begaan, en waarin de verdachte in een deel van die periode militair is en in het overige deel burger, kan niet door één rechter beslist worden. Voor het deel waarin verdachte militair was, is de militaire kamer bevoegd, voor het andere deel de commune strafrechter.

b. Grondslag van de tenlastelegging

De beslissing van de rechtbank dient te geschieden ‘op grondslag van de tenlastelegging’. - Ah 05.01.2007 (Naschrift J.R.G.J.) 41

a. In militaire strafzaken wordt een beklag wegens niet (verder) vervolging behandeld door de militaire kamer van het hof.

De militaire kamer van het gerechtshof oordeelt ook over een beklag wegens niet (verdere) vervolging of tegen het uitvaardigen van een strafbeschikking als het betreft de vervolging van een persoon die bij gegroundverklaring van het beklag terecht dient te staan voor een van de militaire kamers van de rechtbank.

b. Klachtgerechtigde is de ‘rechtstreeks belanghebbende’.

‘Rechtstreeks belanghebbende’ is ruimer dan ‘benadeelde uit het strafbare feit’, maar minder ruim dan ‘belangstellende’ of ‘een ieder’.

c. Toetsing van een haalbaarheidssesepot.

Het hof toetst of aan de hand van de bekende feiten en omstandigheden en de geldende regelingen zoals de geweldsinstructie of een eventuele strafzaak wel kans van slagen heeft. HofAh 07.04.2008 (naschrift J.R.G.J.) 215

Tuchtrecht

- Formaliteiten bij de tuchtrechtelijke afdoening van een strafbaar feit.

Bepaalde met name genoemde strafbare feiten kunnen met toestemming van de officier van justitie tuchtrechtelijk worden afgedaan. Van die toestemming en de datum waarop deze toestemming aan de commandant wordt meegedeeld, dient op het straffenformulier melding te worden gemaakt.

- Een tuchtzaak eindigt van rechtswege als er binnen de voorgeschreven termijn geen uitspraak is gedaan.

Na het uitreiking van een beschuldiging heeft de commandant - tenzij er sprake is van een of meer met name in de wet genoemde verlengingen - 21 dagen de tijd om het onderzoek te houden en tot een beslissing te komen. Komt hij daar niet aan toe dan is het tuchtproces na verloop van die 21 dagen van rechtswege geëindigd.

Gelijkstelling van dagen met feestdagen als bedoeld in de Algemene termijnenwet

Voor de jaren 2007 tot en met 2010 zijn er thans twee koninklijke besluiten van belang waarin bepaalde dagen worden gelijkgesteld met algemeen erkende feestdagen. Dat heeft ook gevolgen voor het tuchtrecht, want een termijn die afloopt op zo’n dag wordt verlengd met de eerstvolgende werkdag. Ah 06.08.2008 (Naschrift J.R.G.J.) 8

Bestuursrecht

- Dienverplichting belet ontslag.

Staatssecretaris wijst verzoek om ontslag af: op verzoeker rust nog een dienverplichting. Eerste rechter verklaart beroep ongegrond. Raad bevestigt uitspraak. CRvB 08.02.2007 (Naschrift G.L.C.) 13

- Kantonrechterformule toepasbaar?

Besluit tot aanstelling als BOT-er wordt ingetrokken. Toekenning vergoeding die

geleden financieel nadeel compenseert. Kantonrechttersformule leent zich niet voor toepassing in geschillen inzake ambtelijke rechtspositie. CRvB 12.04.2007 (Naschrift G.L.C.).....	44
<i>- Als inlener tekortschiet is uitlener aansprakelijk.</i>	
De staatssecretaris is ten volle aansprakelijk voor nakoming van de op hem rustende zorgplicht, ook voorzover hij de zeggenschap aan een andere autoriteit heeft overgelaten. CRvB 26.04.2007 (Naschrift G.L.C.)	87
<i>- Is verzoek van Unifil'er om militair invaliditeitspensioen terecht afgewezen?</i>	
Een gewezen militair die als dienstplichtig militair in Libanon heeft gediend, heeft op 8 oktober 2003 een verzoek ingediend om toekenning van een militair invaliditeitspensioen. Het verzoek is afgewezen omdat niet is gebleken dat verband aanvaard moet worden tussen de uitoefening van de militaire dienst en zijn psychische aandoening. CRvB 10.05.2007 (Naschrift W.J.S.).....	18
<i>- Is de systematiek van de WPC-schaal goed toegepast?</i>	
De Centrale Raad van Beroep is van mening dat complicaties van hetzelfde lichaamsdeel, in dit geval het linkeronderbeen, op grond van de WPC-schaal niet hoger kunnen worden gewaardeerd dan het invaliditeitspercentage dat volgens die schaal aan amputatie van dat lichaamsdeel is verbonden. CRvB. 14.06.2007 (Naschrift W.J.S.)	116
<i>- De verschoonbare termijnoverschrijding.</i>	
Bezwaarschrift ingediend na afloop wettelijke bezwaartermijn. Overschrijding verschoonbaar wegens door bestuursorgaan opgewekt vertrouwen. CRvB. 05.07.2007 (Naschrift G.L.C.)	120
<i>- Leeftijdsdiscriminatie?</i>	
Weigering om duur dienstverband bij Korps Nationale Reserve te verlengen wegens bereiken 58-jarige leeftijd. Geen ongeoorloofde leeftijdsdiscriminatie. CRvB 02.08.2007 (Naschrift G.L.C.)	24
<i>- Het vertrouwensbeginsel.</i>	
Weigering vergoeding makelaarskosten bij aankoop woning in Nederland na terugkeer uit Duitsland i.v.m. leeftijdsontslag. Geen strijd met vertrouwensbeginsel. CRvB 16.08.2007 (Naschrift G.L.C.).....	94
<i>- Schorsing vooruitlopend op ontslag.</i>	
Het verzoek om een voorlopige voorziening wordt door de voorzieningenrechter afgewezen. In geval van schorsing vooruitlopend om ontslag, dient aan de militair uitdrukkelijk te zijn medegedeeld dat hij zal worden voorgedragen voor ontslag. Rb Den Haag 17.08.2007 (Naschrift G.L.C.).....	125
<i>- Gezondheidsklachten gevolg van uitzending?</i>	
Staatssecretaris wijst verzoek om schadevergoeding af. Geen causaal verband tussen uitzending naar Cambodja en later opgetreden gezondheidsklachten. CRvB 07.11.2007.....	155

- <i>Geen bijzonder geval voor toepassing hardheidsclausule</i> Verzoek om vergoeding van vervoer voor recreatieve doeleinden is afgewezen op grond van eerdere toetsing aan de glijdende inkomensschaal van artikel 6. Er is dan ook geen sprake van een bijzonder geval als bedoeld in artikel 11 van de Voorzieningenregeling. CRvB 29.11.2007 (Naschrift W.J.S)	184
- <i>Terugbetaling opleidingskosten</i> Van een adelborst wordt - hoewel op eigen verzoek uit de dienst ontslagen - (toch) een deel van de opleidingskosten teruggevorderd. Beroep ongegrond. CRvB, 14.02.2008 (Naschrift G.L.C.)	221
- <i>Geen ruimte voor bevordering.</i> Het verzoek van een beroepsofficier om te worden bevorderd tot de rang van kapitein is terecht afgewezen. Artikel 27 AMAR liet voor bevordering geen ruimte. Ook het beroep op het vertrouwensbeginsel ging niet op. Rb Den-Haag, 26.02.2008. (Naschrift G.L.C.).....	241
- <i>Ontslag wegens wangedrag.</i> Een beroepsmilitair (KMar) wordt wegens wangedrag (rijden onder invloed) uit de dienst ontslagen. Het beroep tegen het ontslagbesluit wordt ongegrond verklaard. CRvB, 06.03.2008 (Naschrift G.L.C.)	246
- <i>De opdracht tot beëindiging van nevenwerkzaamheden</i> Een over een officier opgemaakte beoordeling bevatte op (vrijwel) alle aspecten een onvoldoende. Hem werd een andere functie toegewezen, met de bepaling dat hij aan door hem verrichte nevenwerkzaamheden een einde diende te maken. Beroep ongegrond. CRvB 08.05.2008 (Naschrift G.L.C.)	269
- <i>Vaderschap en uitzending</i> Het verzoek van een mannelijke militair van de Koninklijke Luchtmacht om tijdelijk te worden vrijgesteld van uitzending naar het buitenland wordt afgewezen. Hij dient vervolgens bij de Commissie Gelijke Behandeling het verzoek in om te beoordelen of defensie bij de afwijzing van zijn verzoek onderscheid heeft gemaakt bij de arbeidsvoorwaarden op grond van geslacht. De commissie oordeelt dat inderdaad een verboden onderscheid is gemaakt ten opzichte van de militair. CGB, 14.05.2008 (Naschrift Mr. G.Th. Terpstra).....	301
- <i>De onvoldoende onderbouwde ontheffing.</i> Besluit tot ontheffing van opleiding onvoldoende onderbouwd. Beroep gegrond. CRvB 26.06.2008.....	298
Internationaal recht	
- <i>De toepassing van het EVRM in militaire missies: ineffectieve theorie of onpraktische illusie</i> Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway (Grand Chamber admissibility decision) EHRM 31.05.2007.....	47

- <i>Nogmaals recht op leven voor 'opposing forces' voor het EHRM: 'Isayeva' bevestigd?</i> Khatsiyeva and others v. Russia, EHRM 17.01.2008	273
---	-----

WETTELIJKE BEPALINGEN

Algemeen militair ambtenarenreglement	art. 13	221
	art. 27	241
	art. 34(2)	125
	art. 39(2)	24
	246
	125
	art. 41(1)	13
	art. 131a	269
Algemene termijnenwet	8
Besluit aanvullende arbeidsongeschiktheids- en Invaliditeitsvoorzieningen militairen	art. 2	18
	art. 11	18
	art. 18 en 19 ..	116
Regeling nevenwerkzaamheden defensie	art. 3	269
Voorzieningsregeling voor militaire oorlogs- en dienstslachtoffers	art. 4	184
	art 11	184
Wetboek van militair strafrecht	art. 139	225
Wetboek van militaire strafvordering	art. 3	41
Wetboek van strafvordering	art 12	205
	215
	art. 348-350...	41
Wet Militair tuchtrecht	art. 51	8
	art. 53	8
	art. 59	8
	art. 79	8

THEMATISCH

Aansprakelijkheid - <i>Als inlener tekortschiet is uitlener aansprakelijk</i> , CRvB 26.04.2007	87
Aanstelling - <i>Aanstelling als militair. Hoe oordeelt de Centrale Raad van Beroep?</i> , door prof. mr. G.L. Coolen	238
Beklag artikel 12 Sv - <i>Beklag tegen niet-vervolging van Nederlandse militair afgewezen. Een analyse van de beschikking van het gerechtshof in een art. 12 Sv procedure</i> , door LTZ	

2OC mr. R.N. Bruin	205
- <i>Beschikking 12 Sv</i> , 7 april 2008	215
Boeken en tijdschriften	
- Pensioenen en uitkeringen ex-militairen, deel 5.3a in de nieuwe serie <i>Lexplicatie</i> , bewerkt door mr. W.J. Schmitz	256
Congressen en seminars	
- <i>Conferentieverlag Sexuele exploitatie en misbruik van vrouwen in gewelddadig conflict</i> , door LTZA2 OC mr Daniel Blocq	33
- <i>Rode Kruis conferentie Protecting Human Dignity in Armed Conflict</i> , door mr. drs. Sanne Boswijk	65
Detentie	
- <i>De behandeling van gevangengenomen personen tijdens counter-insurgency missies</i> , door kap mr. D.R.D. Nauta	173
- <i>Reactie op de bijdrage van kap mr D.R.D. Nauta, De behandeling van gevangengenomen personen tijdens counter-insurgencies missies</i> mr M.D. Fink en lkol mr B.M. Kuijper	286
Dienstweigering	
- <i>Is het tijd voor wijziging van artikel 139 Wetboek van Militair Strafrecht, de dienstweigering?</i> , door mw. mr drs. I.E.W. Gonzales	225
- <i>Zal ik handhaven?</i> , door mr. R van den Heuvel	230
Dienverplichting	
- <i>Dienverplichting belet ontslag</i> . CRvB 08.02.2007	13
Drugs	
- <i>Rechtspositionele drugsbestrijding binnen Defensie: luctor et emergo(?)</i> , door kap mr. A.F. Vink	145
Hardheidsclausule	
- <i>Geen bijzonder geval voor toepassing hardheidsclausule</i> , CRvB 29.11.2007...	184
Internationaal Strafhof	
- <i>De vervolgbaarheid van Nederlandse militairen van de Task-Force Uruzgan voor het Internationaal Strafhof</i> , door Geert-Jan Alexander Knoops	161
Jurisdictie	
- <i>Jurisdictie over Nederlandse militairen in Duitsland, een nieuwe wending?</i> door lkol mr. drs. Bart van den Bosch	193
Kantonrechtersformule	
- <i>Kantonrechterformule toepasbaar?</i> CRvB 12.04.2007 (Naschrift G.L.C.)	44
Maritiem	
- <i>De maritieme taakgroep UNIFIL te Libanon</i> , door LTZA1 mr M.D. Fink	103

Mensenrechten

- *De toepassing van het EVRM in militaire missies: ineffektieve theorie of onpraktische illusie*, EHRM 31.05.2007..... 47
- *De Lords, het EVRM en het Handvest: de zaak Al-Jedda*, door Marten Zwanenburg 133
- *Nogmaals recht op leven voor ‘opposing forces’ voor het EHRM: ‘Isayeva’ bevestigd?* Khatsiyeva and others v. Russia, EHRM 17.01.2008 273

Militair jurist

- *Opleiding tot militair jurist*, door dr. P.J.J. van der Kruit..... 71

Militaire strafrechtspraak

- *Militaire strafrechtspraak: de praktijk*, door mr R. van den Heuvel..... 97

Nevenwerkzaamheden

- *De opdracht tot beëindiging van nevenwerkzaamheden*, CRvB 08.05.2008 269

NAVO-vreemdelingen

- *NAVO-vreemdelingen: “To reside or not to reside, that’s the question”, over verdragsconforme uitleg van begrippen in nationale regelgeving*, door mr. Jarin Nijhof. 289

Ontheffing opleiding

- *Terugbetaling opleidingskosten*, CRvB, 14.02.2008 221
- *De onvoldoende onderbouwde ontheffing*. CRvB 26.06.2008. 298

Ontslag

- *Leeftijdsciscriminatie?* CRvB 02.08.2007 24
- *Ontslag wegens wangedrag*. CRvB, 06.03.2008..... 246

Operaties

- *De toepassing van het EVRM in militaire missies: ineffektieve theorie of onpraktische illusie*, EHRM 31.05.2007..... 47
- *De behandeling van gevangengenomen personen tijdens counter-insurgency missies*, door kap mr. D.R.D. Nauta..... 173

Opleiding

- *Opleiding tot militair jurist*, door dr. P.J.J. van der Kruit..... 71

Pensioenen

- *Is verzoek van Unifl’er om militair invaliditeitspensioen terecht afgewezen?* CRvB 10.05.07 18
- *Is de systematiek van de WPC-schaal goed toegepast?* CRvB. 14.06.2007 116
- *Het militair reservistenpensioen*, door mr. J.G.F.M. van Kessel..... 79

Raadsman

- *De officier-raadsman*, door kap mr. L.M.A. Luikinga en kap b.d. mr. M.P.K. Ruperti..... 197

Reacties

- *Reactie op de bijdrage van kap mr D.R.D. Nauta, De behandeling van gevan-*

<i>gengenomen personen tijdens counter-insurgencies missies, MRT 2008, p. 173-183</i> door KLTZA (tdl.) mr M.D. Fink en Lkol mr B.M. Kuijper	311
Recensie	
- <i>Ruth A. Kok, Statutory Limitations in International Criminal Law</i> , T.M.C. Asser Press, The Hague, 2007 (door A.J.A. van Dorst)	187
Rode Kristal	
- <i>Het Rode Kristal. Een nieuw onderscheidend symbool bij de vier Verdragen van Genève van 12 augustus 1949</i> , door lkol b.d. mr J.R.G. Jofriet	1
Schorsing	
- <i>Schorsing vooruitlopend op ontslag</i> . Rb Den Haag 17.08.2007	125
- <i>Schorsing in de militaire rechtspositie</i> , door mr. G.F. Walgemoed	257
Terugbetaling (opleidingskosten)	
- <i>Terugbetaling opleidingskosten</i> , CRvB, 14.02.2008	221
UNIFIL	
- <i>De maritieme taakgroep UNIFIL te Libanon</i> , door LTZA1 mr M.D. Fink.....	103
Vertrouwensbeginsel.	
- <i>Weigering vergoeding makelaarskosten</i> CRvB 16.08.2007	94
- <i>De verschoonbare termijnoverschrijding</i> . CRvB. 05.07.2007	120
- <i>Geen ruimte voor bevordering</i> . Rb Den-Haag, 26.02.2008.	241
Wetgeving, mr J.B. Miete	
- Overzicht tot stand gekomen en aanhangige wetgeving	30
- Overzicht tot stand gekomen en aanhangige wetgeving	250

Annotatoren: C. - Mr Th. J. Clarenbeek
G.L.C. - Prof. mr G.L. Coolen
M.M.D - Mr M.M. Dolman
J.R.G.J. - Mr J.R.G. Jofriet
N.J. - Mr N. Jörg
F.K.O. - Mr. F.A. Kooloos
de R. - Prof. mr Th. A de Roos
W.J.S. - Mr W.J. Schmitz
G.F.W. - Mr G.F. Walgemoed

Auteursaanwijzingen

Bijdragen voor het Militair Rechtelijk Tijdschrift worden bij voorkeur aangeleverd per e-mail (JED.Voetelink@nlda.nl) als WORD-bestand. Auteurs worden verzocht om de volgende richtlijnen in acht te nemen:

- Géén afbreekstreepjes gebruiken.
- Geen tabs, inspringingen of verschillende lettertypes gebruiken.
- Geen hele woorden in kapitalen, zoals NASCHRIFT e.a. gebruiken.
- Zo weinig mogelijk ‘opmaken’ van de tekst, doch zoveel mogelijk achter elkaar door typen. Slechts bij het begin van een nieuwe alinea ‘Enter’ gebruiken.

REDACTIECOMMISSIE:

Voorzitter	Mr. <i>A.C. Zuidema</i> , Brigade-generaal b.d. van de Militair Juridische dienst;
Secretaris/penningmeester	Mr. <i>J.E.D. Voetelink</i> , Luitenant-kolonel van de Koninklijke Luchtmacht;
Leden:	
voor de Koninklijke Landmacht:	Mr. drs. <i>M. Nooijen</i> , MPA, Kolonel van de Militair Juridische Dienst;
voor de Koninklijke Luchtmacht:	Mr. <i>P.T. Hebly</i> , Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht;
voor de Koninklijke Marine:	Mr. <i>R.R.H. Laurens</i> , Commandeur (tit.);
voor de Koninklijke Marechaussee:	Mr. <i>M.M. Kersbergen</i> , Hoofd Juridische Zaken Staf KMar.
voor de Bestuursstaf:	Mr. <i>J.J. Buirma</i> , Hoofd Afdeling Bestuurs-, Straf- en Tucht recht van de Directie Juridische Zaken, Ministerie van Defensie;
Prof. Dr. <i>T.D. Gill</i> ,	Hoogleraar Militair Recht aan de Universiteit van Amsterdam en de Nederlandse Defensie Academie en tevens Universitair Hoofddocent Internationaal Publiekrecht aan de Universiteit Utrecht;
Mr. <i>R. van den Heuvel</i> ,	Vice-president en voorzitter van de Militaire Kamer van het Gerechtshof Arnhem;
Prof. Mr. <i>Th. A. de Roos</i> ,	Advocaat en Procureur, hoogleraar Straf- en Strafprocesrecht aan de Universiteit van Tilburg;
Mr. <i>W.J. Schmitz</i> ,	Hoofd Beleidsondersteuning Bijzondere Regelingen Defensie van ABP;
Mr. <i>G.F. Walgemoed</i> ,	Kolonel b.d. van de Militair Juridische Dienst.
Adres van de Redactiecommissie:	NLDA/FMW/Sie recht, t.a.v. Luitenant-kolonel Voetelink, Postbus 90002, 4800 PA Breda

VASTE MEDEWERKERS:

Prof. Mr. *G.L. Coolen*, Schout bij nacht b.d., em. hoogleraar in het militaire recht aan de Universiteit van Amsterdam;
Dr. J.P. Loof, universitair docent staats- en bestuursrecht aan de Universiteit Leiden.
Mr *B.T. van Ginkel*, Senior Researcher Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen ‘Clingendael’.

WIJZE VAN UITGAVE:

Het M.R.T. verschijnt tien keer per jaar.

De prijs per jaargang bedraagt met ingang van 1-1-2008 € 57,50. Men abonneert zich bij abonnementen administratie M.R.T. postbus 45666, 2504 BB Den Haag, tel.: 070-3590713, E-mail: ABO@adrepak.nl. Het abonnement loopt van januari t/m december. Opzeggingen dienen vóór 31 oktober schriftelijk te geschieden bij de abonnementen administratie M.R.T. De prijs van losse afleveringen bedraagt € 7,50. Verzamelbanden zijn verkrijgbaar tegen de prijs van € 27,50-. Auteurs van bijdragen van meer dan één pagina ontvangen een vergoeding van € 35,- p.p., tot een maximum van € 230,- per aflevering, benevens vijf presentemplaren van de desbetreffende aflevering. Het auteursrecht wordt met de publicatie overgedragen aan de Staat der Nederlanden.

Adreswijzigingen kunt u doorgeven aan abonnementenadministratie M.R.T. postbus 45666, 2504 BB Den Haag. Zij die het M.R.T. van rijkswege verstrekt krijgen, dienen zich voor kennisgeving van adreswijzigingen te wenden tot het hoofd van de sectie juridische zaken van het krijgsmachtdeel waartoe zij behoren.

Dit tijdschrift, sedert mei 1903 verschenen onder de titel “Militaire Jurisprudentie”, wordt sedert juli 1905, met onderbreking van juli 1943 tot januari 1946, uitgegeven onder de titel “Militair Rechtelijk Tijdschrift”